KARYS

Palace of Justice

1961
SAUSIS -
JANUARY

KARYS

1961
Nr. 1 (1368)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Redaktoriaus pavaduotojas — Stasys Butkus
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas
Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas
Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L.V.S. Ramovė New Yorko Skyrius
Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Justinas Liaukus — Karinės žinios
V. A. Mantautas — Tremties Trimitas
Kunig. Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

V. Augustinas — Lietuvos Teisingumo Ministerijos Rūmai ..... Viršelis
Gen. S. Dirmantas — Kalba atidengiant paminklą Kovotojams 1
Dr. J. Remeika — Generolas A. Gelgaudas ir 1831 m. sukilimas 4
Gelgaudiškis 5
J. Baublys — Geležinkelių Būrys Vilniaus kryptimi 7
V. Mantvydas — Sustiprink priešpuolį 10
J. Rūtenis — Ten kur vyrai vėliavą iškėlė 11
S. Dirmantas — 1960 metus palydint 14
Šaulė Tremtyje 15
Karinės žinios 16
Karinė spauda, kronika ir Veteranų veikla 17

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, B. Auginas, V. Augustinas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, J. Budrys, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, Marių Žuvėdra, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Rūtenis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, O. Urbonas, J. Vėgėlis, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart. Cieminis, Rochester, N. Y. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Lioginas Leknickas, Cleveland, Ohio. Vladas Rušas, Toronto, Canada. V. Šalkūnas, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. — J. Karvelis, "Marginiai", J. Memėnas, K. Rožanskas
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — "Neringa", V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. — P. Saladžius, A. Sabalis
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas
Toronto, Ont. — V. Aušrotas, Aug. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis
Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora", 49 Thornton Ave. London W. 4.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper Street, St. Kilda, Vic.
A. Kubilius, 131 Crozier Ave., Edwardstown, So. Australia.
P. Mažylis, 22 Aberdeen St., W. Geelong, Vic.
E. Stašys, 174 Prince's Highway Arncliffe, N.S.W.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB, Seminario Salesiano Altamira, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y., U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523736 6

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 1 (1368) SAUSIS - JANUARY 1961

Gen. St. Dirmanto kalba pasakyta paminklą kovotojams atidengiant Čikagoje 1960 m. lapkričio 20 d.

NĖRA GERESNIO BŪDO ŽUVUSIEMS DĖL TAUTOS LAISVĖS PAGERBTI KAIP TĘSTI JŲ VESTĄ, BET NEBAIGTĄ, KOVĄ IKI LAIMĖJIMO

Ilgoji amžių *praeitis* pagimdė *dabartį*. Štai stovime ties šiuo pašventintu paminklu. *Dabartis*, valanda po valandos, kuria *ateitį*. Praeitį pamirštame. Ją dengia šimtmečių ūkas. Dabarties težinome tik šią akimirką. Tolimesnioji ateitis ir šiame, mokslų išbujojimo amžiuje, mums mažai tik nuspėjama. Ją dengia nežinios miglos ir rūkai.

Kaip paskiro asmens gyvenimo eiga nepareina vien tik nuo paties individo, taip ir tautos istorija. Daug nusveria aplinkybės. Bet KIEKVIENA TAUTOS KARTA yra ATSAKINGA UŽ TAUTOS ARTIMĄJĄ ATEITĮ. Dabartinės kartos yra šventas uždavinys žūt-būt atlaikyt, ištverti lietuvybėje ir, laikui atėjus, nusikratyti svetimą ir žiaurią, tautos kūną ir dvasią žeidžiančią, okupaciją.

Sąmoninga, kultūringa, ne tik šios dienos gyvenimu susirūpinusi bendruomenė, bent vieną dieną metuose skiria savo gynėjams-kovotojams prisiminti. Tą dieną pagerbiami karžygiai — didvyriai, kurie dėl savo tautos kovojo, kentėjo, net gyvybę paklojo. Taip daro laisvos, kovą laimėjusios tautos. Juo labiau jų pavyzdį turi sekti tautos laikinai nustojusios laisvės. Prie tokių, atkakliai pasiryžusių susigrąžinti laisvę tautų, neginčijamai priklauso ir senoji, garbinga ir ištverminga, lietuvių tauta. Ji jau senovėje, pačių priešų surašytose kronikose apibūdinta kaip "LAISVĘ MYLINTI ir SPRANDO NELENKIANTI". Tas mus įpareigoja. Ir tikrai, lietuviai gi nerezignavo, protestavo ir protestuoja, priešinosi ir priešinasi. Jie besiruošia, aplinkybėms pasikeitus, vėl kaip ir 1919 metais stoti net ginklo kovon. Kovon dėl tikros ir pilnos laisvės, dėl atskiro valstybinio gyvenimo.

Kiti, t.v. Armistice ar Veteranų dieną, daugiausia gerbia savo žuvusius karius. Lietuviams, dėl skaudžios praeities ir dabarties, tenka prisiminti, pasimelsti, pagerbti, be karių, dar ir tūkstančius mūsų žuvusiųjų, žūstančių ir kankinamų civilinių kovotojų: partizanų, šaulių, sukilėlių, rezistentų, politinių kalinių ir šiaip nuo priešų nukentėjusių mūsų giminių, draugų ir pažįstamų. Kas iš mūsų jų neturi? Daugely vietų, ir šią dieną, rieda mūsų seserų ašaros, teka brolių-kankinių kraujas. Jie šaukiasi ir tikisi mūsų pagelbos. Ir šią dieną jie apiplyšę, vargsta, skursta, kenčia nedateklius. Jei ne tremtyje, ne kalėjimuose, ne Sibiro vergų stovyklose, — tai naujos baudžiavos dvaruose — kolchozuose ir sovchozuose. Todėl šis paminklas, be jame įrašytų kautynių datų, primena mums ir aukas tokių kankinimų ir žudynių vietų, kaip, pav., Lu-

Žuvusiems dėl Lietuvos laisvės paminklas Čikagoje. Prie mikrofono kalba L.V.S. RAMOVĖS Centro V-bos pirmininkas gen. S. Dirmantas.

bianka, Dachau, Červenė, Vorkuta, Pirčupis, Praveniškiai, Rainių miškelis ir daug, daug kitų...

Pasaulinės lietuvių emigracijos sostinėje— Čikagoje — iki šiol neturėjome tinkamos, patogios vietos po atviru dangumi susirinkti, kovotojus kankinius pagerbti, prisiminti, pasimelsti už juos, giesmę jiems sugiedoti; savo dvasią atgaivinti, kovingumą sustiprinti; ar šiaip istorinius įvykius paminėti, tautos iškilmes atšvęsti.

Prieš kelias dienas žiūrėjau, kaip Čikaga mini Veteranų dieną. Paprastas gatvių kampas, pačiam miesto centre. Biznio atmosfera aplinkui. Dangoraižiai slegia. Nei aikštės, nei paminklo, nei didingesnės paskirties pastato. Vėliavų apsčiai, bet vienodos. Palydovų — tik po kelis. Publika — eiliniai krautuvių lankytojai. Kariuomenės tik pora dalinėlių. Dominuoja policija ir gaisrininkai. Keli orkestrai. Daug kalbų, triukšmo, skambinimo ir sirenų staugimo.

Taip lietuviams netinka. Mes gi dar galutinai netapome miesčionimis. Mūsų būdui ir dvasiai daugiau pritinka sava, jauki, rami, nuo didmiesčio triukšmo nuošalesnė, gamtos papuošta vieta.

Tokią aikštę su tinkamu paminklu, su Tėvynės tikrosios žemės ir jos pajūrio gintarėlių sauja, su istorinės Lietuvos žemėlapiu, su Gedimino pilies akmens atplaiša, dabar jau turime.

Šis tautinės formos paminklas su gretimais Jaunimo Centro ir bažnyčios pastatais sudaro darnų architektūrinį ansamblį — junginį. Šioji pašventinta vieta, žaliosios architektūros dar pagrąžinta, tikėkime, laikui bėgant, sudarys mums daugmilijoninio miesto gyventojams, jaukią, prasmingą TAUTOS ŠVENTOVĘ.

Čia bus vieta ir pavieniui susimąstyti, susikaupti, dvasiniai atsigaivinti, pareigas prisiminti, viltį sutvirtinti, žygdarbiams pasiryžti...

Ne vieneri metai praslinko, kol pradinė mintis virto sumanymu, sumanymas — projektu, kol buvo sukelta lėšų nors pradžiai, kol ryžtasi pradėti statyba.

Ir štai, pagaliau, iš betono, metalo ir akmens išaugo kuklus, bet prasmingas kūrinys: paminklas — kryžius.

Kodėl kryžius? Ties kryžiaus forma sustota dėl daugelio priežasčių. Lietuvis yra įpratęs statyti kryžių prie savo brangiausiųjų kapo. Ogi, ne tik mūsų tėviškės buvo nudaigytos kryžiais ir koplytėlėmis, apsčiai jų palikome ir subombarduotos Vokietijos ir Austrijos stovyklose.

Ir ne kokia senovės graikų kolona, urna, egiptiečių piramidė ar svetimo pavidalo obeliskas, o tik kryžius yra mums savas, giliai prasmingas, nepakeičiamas ženklas.

Ir dėlto kryžius, kad bemaž kiekvieno mūsų paskirai o ir visos tautos ir visų mūsų Motinos, Lietuvos, gyvenimas per amžius eina skaudžiais Golgotos kryžiaus keliais ...

Pagaliau KRYŽIUS yra KOVOS SU BLOGIU ir GALUTINOS PERGALĖS-LAIMĖJIMO SIMBOLIS.

O tikram lietuviui pastato vertė glūdi ne tiek jo dydyje, medžiagos kokybėje, ne tiek jo pavidale ar įdėtų dolerių kiekyje. LIETUVIAMS PAMINKLO VERTĘ APSPRENDŽIA JO TIKSLO, JO PASKIRTIES IR JO IDĖJOS KILNUMAS.

Juk Karo Muzėjaus sodnelio paminklas buvo kuklesnis už šitą. O kiek jo, dabar išniekinto ir išgriauto, mums gaila. Deja, jį čia atstatyti nebuvo įmanoma. Nepriklausomybės kauty-

nių laukų akmenų čia nėra. Nėra ir NEŽINOMOJO KARIO, kritusio Tėvynę ginant, kaulų ....

Jau lygiai metai, kai čia įvyko prakasimo apeigos ir Jo Ekselencija, mūsų Vyskupas, pašventino tą vietą. Tada, po prasmingo Lietuvos konsulo žodžio, man teko išdėstyti visuomenei sumanytojų tikslus, būsimojo paminklo auklėjamąją reikšmę ir jo svarbą kovoje dėl mūsų tautos ir išeivijos išlikimo. Gerai pamenu, užbaigiau žodį tokia mintimi: "Tikiu, šis pastatas išgelbės nuo IŠTAUTĖJIMO NUODĖMĖS NE VIENĄ, YPAČ JAUNĄ, LIETUVĮ" Tuo ir dabar tikiu.

Mūsų tikslai, viltys ir troškimai yra išreikšti dedikacijos akte. Jo originalas yra muzėjuje, gi nuorašas įmūrytas po šiuo aukuru. Turinys paskelbtas visuomenei. Todėl nekartosiu. Juo labiau, kad šią temą, be abejo, pagvildens kiti šių iškilmių auksaburniai kalbėtojai.

Statyba baigta. Liko tik aikštę apsodinti, papuošti ir . . . skolas apmokėti. Paminklas — kryžius atidengtas, pašventintas. Pabaigtuvių proga, kaip įprasta, tenka pareikšti padėką visiems, kurie moraliai, savo darbu ar doleriais parėmė mus nedrąsioje pradžioje. Dėl laiko stokos ir, kad ir gražaus, bet vis ne vasaros oro, čia visiems žodžiu nebus padėkota. Tas bus atlikta per spaudą.

Bet neiškenčiu čia nepaminėjęs Jo Ekselencijos vyskupo V. Brizgio, kuris net trečią kartą teikėsi atvykti atlikti apeigas ir šiandien nuo altoriaus mums prasmingai pratarė. Tuo būdu jis užgyrė mūsų darbą iš bažnyčios augštosios hierarchijos pusės ir sudvasino mūsų kūrinį.

Giliai dėkoju ir Jo Ekselencijai Lietuvos Respublikos atstovui Ministeriui Juozui Kajeckui. Jis rado tinkama atvykti iš tolimos sostinės, Washingtono, ir pats atidengė paminklą, nuklodamas mūsų tautos trispalvę. Tuo žymiai padidino pastato ir iškilmių orumą. Be to ponas Ministeris Pentagone parūpino JAV penktosios armijos asistą. Tiedu dalykai priduoda įvykiui platesnės politinės reikšmės.

Ramovėnai yra karštai dėkingi aikštės šeimininkams Tėvams Jėzuitams. Ypač pačiam jų Provinciolui, Tėvui Br. Krištanavičiui. Jėzuitai pirmieji pilnai suprato sumanytojų tikslus ir numatė paminklo auklėjamąją reikšmę. Jie pirmieji parėmė mus moraliai ir suteikė didžiulį, doleriais neįvertinamą įnašą: leido pasinaudoti šia tinkama, patogia aikšte. Ir tai tokiame rajone, kuriame vos poros metų bėgyje susidarė ne tik jaunimo, bet ir aplamai lietuviškosios Čikagos viešo-bendruomeninio-kultūrinio ir net politinio lietuvių veikimo centras-židinys.

Svarbų įnašą savo kvalifikuotu darbu savanoriškai įdėjo ramovėnas architektas Jonas Mulokas. Jis yra šio kūrinio autorius. Arch. Mulokas paaukavo daug laiko net keliems projektams ir aikštės išplanavimui. Dipl. inž. Stankus, maloniai sutikęs, organizavo ir prižiūrėjo statybą. Darbo visuma rūpinosi, stūmė priekin ir koordinavo gen. M. Rėklaičio pirmininkaujamas komitetas iš RAMOVĖS ir jiems gimininingų organizacijų: K. Kūrėjų-Savanorių, Šaulių ir D.L.K. Birutės Karių šeimų dr-jos atstovų. Šios keturios organizacijos stipriausiai parėmė statybą savo narių įneštom ir visuomenėje surinktomis aukomis. Dovanokite, čia neįstengsiu paminėti visų talkininkų. Kitus čia patys matote. Visiems, kurie prisidėjo darbu ar pinigine auka ar patarimu, kurie nepašykštėjo nors ir vieno dolerio šiam prasmingam reikalui, man tenka tarti iš širdies gilų lietuvišką AČIŪ. Augštai vertinu Jūsų Tėvynę mylinčios širdies jautrumą svarbiam tautos reikalui. Jūs esate pavyzdžiu kitiems, kurie dar nesuskubo. Aukure įrašyta: REDDE QUOD DEBES.

Paminklo sumanytojai, vykdytojai, jų rėmėjai ir talkininkai savo kuklų pagrindinį darbą baigė. Kas jų atlikta, Čikagoje, tai tik kitų paskatinimas. Savo darbu mes niekam kelio neužkirtome. Būtų džiugu, jei panašios paskirties, bet žymiai didingesni pastatai — paminklai reužilgo išdygtų ir kitose šalyse: Kanadoje, Australijoje, Pietų Amerikoje ... O ir JA Valstybės yra plačios! Daug jose gražių miestų, kuriuose susispietė tūkstančiai taurių lietuvių ... Los Angeles, Philadelphija, Bostonas, New Yorkas ir t.t. Mūsų žmonės ir pinigo jau turi. Tik, deja, retas kuris jau sugeba turimus lobius prasmingai panaudoti.

Nuo šios dienos paminklas pavedamas patriotinei Čikagos lietuvių visuomenei globoti, puošti, saugoti o, svarbiausiai, naudoti bendruomenės labui ir Lietuvos išlaisvinimui.

Svečioje, mus laikinai priglaudžiusioje šalyje, naujai išdygusi MŪSŲ TAUTOS ŠVENTOVĖ tetarnauja mums, ypač mūsų jaunimui. Tejungia ir visų mūsų eiles, testiprina mūsų jėgas, tedidina mūsų atsparumą aplinkai. TEKELIA KOVINGUMO DVASIĄ ir KOVOS DĖL LAISVĖS RYŽTĄ!

NES NĖRA GERESNIO BŪDO ŽUVUSIEMS DĖL TAUTOS LAIMĖS IR LAISVĖS PAGERBTI, — KAIP TĘSTI JŲ VESTĄ, BET NEBAIGTĄ KOVĄ IKI LAIMĖJIMO.

TAIP MUMS DIEVE PADĖK!

GENEROLAS ANTANAS GELGAUDAS IR 1831 M. SUKILIMAS

DR. JONAS REMEIKA

Nemuno žiloji praeitis ir Gelgaudiškis

Mūsų sraunus ir vaizdingas Nemunas yra susijęs su judria ir kartu didinga senove. Čia visa kupeta praeities įvykių palaidota. Daug senų pilių stūkso jo augštuose krantuose ir primena lietuvių kovas su vokiečių kryžiuočių Ordinu. Tūlos baigia griūti ar visai sutrūnijo, kurios kadaise savo augštais bokštais dangų raižė.

Maža turbūt kam žinoma ir Gelgaudų pipilis. Kas Nemunu važiuoja, mato: vienoje Nemuno pusėje stovi Gelgaudiškio dvaras, antroje — milžiniški griuvėsiai su dviem augštais bokštais. Lietuvių žilos senovės tyrinėtojas M. Balinskis tvirtina, kad kryžiuočiai 1313 m. ją pastatę, o 1314 m. Gedimino brolis Didysis Lietuvos kunigaikštis Vytenis 17 dienų ją puolęs, norėdamas susigrąžinti kryžiuočių pagrobtas Nemuno pakrantes.

Gelgaudai — žymios asmenybės

Vėliau pilis buvo atimta iš Ordino. Nuo 1686 m. šitą pilį su dvaru valdė Lietuvos bajorų Gelgaudų giminė. Nuo jos paeina ir šio dvaro pavadinimas.

Gelgaudo vardas yra senas ir garbingas. Daug jis minimas žilais laikais. Užteks trumpai paminėjus, kad iš šios giminės vienas buvo vyriausias Lietuvos teisėjas, Žemaičių vietininkas Antanas Gelgaudas, antras — karaliaus Vladislavo VII sekretorius, ministeris ir Lietuvos seimo pirmininkas Andriejus Gelgaudas, trečias — Liublino unijos sudaryme dalyvavęs Tomas Gelgaudas. Paskiau Mykolas Gelgaudas valdė Gelgaudiškio dvarą ir buvo Lietuvos maršalas.

1831 m. sukilimas vėl iškėlė aikštėn Gelgaudų giminę: ministerio Mykolo sūnus Antanas Gelgaudas vadovavo visai Lietuvos sukilėlių kariuomenei.

Lietuva vakarų Europos įtakoje

Tai buvo sunkūs ir liūdni laikai. Lietuva jau 1795 m. per paskutinį Lietuvos ir Lenkijos padalinimą tarp Prūsų, Rusų ir Austrų neteko laisvės. Lenkų kunigaikštystė, atgaivinta Tilžės taika (1807), buvo nepatenkinta savo sienomis ir vidujine tvarka. Didžiausią galią Lenkijoj vis dėlto turėjo rusai. Visa vakarų Europa neramumais gyveno. Vienos monarchinių valstybių kongresas, pasmerkęs Napoleoną, visur rūpinosi atstatyti Europą, kokia ji buvo prieš Prancūzų revoliuciją. Bet liaudis, reikalaudama konstitucinės tvarkos, žmonių lygybės, tikėjimo ir sąžinės laisvės, į tai atsakė smarkiais sukilimais, kurie ir mūsų kraštą pasiekė lyg koks žemės drebėjimas, ugniakalniui prasiveržus.

Štai 1830 m. gale sukilo ir lenkai. Narsiai kovojo. Keliuose žygiuose turėjo pasisekimo. Tačiau būdami mažai pasirengę, pritraukus rusams daugiau kariuomenės, sekančiais metais gegužės 31 d. buvo skaudžiai sumušti ties Ostrolenka.

Lenkų sukilėlių tarpe svarbų vaidmenį turėjo ir Lietuvos bajorai. Ypatingai didikas M. Radvila. Pastarųjų įtaka lenkai, norėdamai išsigelbėti, davė įsakymą generolui Antanui Gelgaudui skubiai keliauti į Lietuvą ir organizuoti sukilėlius prieš rusus, kad tokiu budu atitraukus rusų kariuomenės dalį nuo lenkų pusės.

Žmonių užsidegimas išsivaduoti iš rusų nelaisvės

Gegužės mėnesio gale generolas Gelgaudas dideliu entuziazmu buvo sutiktas Lietuvos bajorų ir kunigų. Visi matė jame krašto išvaduotoją! Niekas nemanė, kad gelbėti jau nebebuvo ko.

Jau tų metų pradžioje visur subruzdo Lietuvoj žmonės prieš rusus. Pirmiausia žemaičiai (Telšiai), nenorėdami į rusų kariuomenę stoti. Raseiniai, Telšiai, Šiauliai ir kiti miestai išvaikė rusų įgulas. Vėliau taip pat pasielgė Upytė, Trakai, Ašmena ir t.t. Visa Lietuva pavirto ištisu gaisru.

Tėvynės vadavimą taip pat persiėmė Lietuvos bajorai ir didikai. Net moterys stojo į sukilėlių būrius, nusikirpusios trumpai plaukus ir vyriškai persirėdžiusios. Grafaitė Emilija Plateraitė buvo praminta lietuvių Joana d'Arc, kuri prieš 500 metų su viršum prancūzų kraštą išgelbėjo iš anglų jungo. Ši grafaitė tiek daug narsumo sugebėjo parodyti, kad net kapitono laipsnį pasiekė. Šalia jos matome dar Prušinskaitę ir mokytoją Mariją Rašanavičaitę sukilime dalyvaujant.

Kunigai eidami išvien su dvarininkais,

Gelgaudiškio pilis →

The Castle of Gelgaudiškis

Not far from this castle repose the remains of the Grand Duke Gedimina (c.1316—1341), founder of Vilnius

smarkiai prikalbinėjo žmones dėtis į sukilimą. Sunkus ūkininkų ir šiaip žmonių jungas, kaip baudžiava ir t.t., vertė juos susimąstyti savo gyvenimu. Tuo labiau, kad ir kaikurie *Vilniaus universiteto studentai,* ypač prof. Lelevelio įtaka, platino laisvės idėjas: panaikinti baudžiavą, pagerinti vargingųjų būvį.

Telšių apskrities žemaičiai jau 1831 m. vasario mėnesy sukilo, nenorėdami tarnauti rusų kariuomenėje, ir atsisakė duoti rekrūtų. Bet rusų buvo nugalėti ir pasitraukė į Prūsiją, kuri, būdama aplamai visokiems bruzdėjimams nepalanki, juos nuginklavo ir išdavė rusams. Kaikur Žemaičiuose baudžiauninkai sukilo ir prieš savo ponus dvarininkus ir kunigus. Daugumoj sulenkėję kunigai, kaip ir dvarininkai, ir mąstyti nenorėjo savo žmonių paleisti iš baudžiabos. Neorganizuotiems žmonėms nieko daugiau neliko, kaip nusileisti ponams ir jiems verčiant stoti į sukilėlių būrius su rusais kariauti.

Sukilimui išsiplėtus po visą Lietuvą, buvo sudaryta ir sukilėlių valdžia. Pasivadino .... "laikinąja Lenkų valdžia"!

Dėl nevienybės ir permenko pasirengimo pralaimi

Atvykus Lietuvon gen. A. Gelgaudui, užuot tuojaus užpuolus Vilnių, kol dar rusai ten nesustiprėjo, Gelgaudas su sukilėliais lūkuriavo ir gaišino brangų laiką visokiomis iškilmėmis, linksmybėmis ir nereikalingu žygiavimu Nemunu žemyn, kur ties savo sentėvių Gelgaudiškio dvaru persikėlė per Nemuną. Taip delsiant davė progos menkai rusų įgulai Kaune pasitraukti ir susijungti su Vilniuje sėdinčia stipresne įgulą. Kai pagaliau birželio 19 d. Gelgaudas puolė Vilnių, rusai, turėdami gražaus laiko apie pusantro mėnesio, buvo puikiausiai pasiruošę ir savo jėgas žymiai sustiprinę. Nors Gelgaudas su savo kariuomene iš 21,000 žmonių ir daug narsumo parodė, bet skaitlingesnė rusų kariuomenė jį nugalėjo. Jis sužeistas turėjo pasitraukti.

Rūstus atrodė dangus Lietuvoje. Ne tik visuomenėj, bet ir generolų tarpe nesimatė glaudaus veikimo. Tuo tarpu iš visų pusių rusų jėgos supo ir sukilėlius puolė vis stipriau. Liepos 9 d. Kuršėnuose armija suskilo į tris dalis. Gelgaudas jau nebesiskaitė vyriausiuoju vadu. Ir kiekviena kariuomenės dalis toliau turėjo žinotis kaip ji išsigelbės.

Generolo Gelgaudo likimas

Generolas Dembinskis su savo dalimi, tiesiog stebuklingu būdu, per miškus atsidūrė Varšuvoje. Kitos dvi dalys paskubomis žygiavo per Žarėnus ir Plungę Prūsų link. Generolai Gelgaudas ir Chlapovskis liepos 12 d. buvo Prūsų pasienyje ties Gudaunos kaimu ir vedė derybas su vokiečiais dėl nuginklavimo. Kita dieną per Gargždus atvyko ir Rolando kariuomenė, kuri norėjo dar toliau nuo rusų gintis.

Šioje dalyj Gelgaudo pasielgimas buvo labai peikiamas. Vienas išsišokėlis lenkų karininkas prie jo prijojęs jį pavadino išdaviku ir paleido šūvį, kuris pervėrė Gelgaudo krūtinę. O visai be reikalo šio lenko pasikarščiuota: po dviejų dienų, pasitraukusi per Švėkšną ir Naumiestį, ir ši dalis, matydama save stipresnių rūsų apsupta, ties Degučiais (Katyčiais) perėjo sieną ir leido Prūsų valdžiai nuginkluoti.

Generolo Gelgaudo kūnas buvo nugabentas į artimas Kisinių kapines, netoli Minijos upės ir čia palaidotas. Žymiai vėliau jo giminaičiai Anglijoj pasirūpino ant kapo pastatyti padorų paminklą su šitokiu *lietuvišku* parašu:

Antons Gelguds
iš Lietuvos valdonų giminės
miręs 13 liepos 1831 metų.

Šimtui metų sukakus 1931 m. nuo gen. Gelgaudo tragiškos mirties, šiose nuošaliose Kisinių kapinėse, prof. dr. Gaigalaičiui vadovaujant, buvo gražiai prisiminta.

Šios garsios mūsų būtovėje Gelgaudo giminės palikuonys, dėl susidariusių sunkių aplinkybių, pasitraukė į Angliją. Jonas Gelgudas (John Gielgud) šalia kitų lietuvių kilmės teatralų, kaip spauda pabrėžia, daro žymią įtaką anglų teatro meninėj srity.

Šiandien žiūrint atgal į anuos įvykius, reikia labai paabejoti, ar būtų Lietuvos prisikėlimui naudinga buvę, jei šis 1831 m. sukilimas būtų pasisekęs. Visas viešasis Lietuvos gyvenimas buvo sulenkėjusių ponų rankose, kurie jau sukilimo metu įsikūrė sau laikinąją "Lenkų" valdžią.

Lietuviškoji liaudis neturėjo vadų, kurie tautiniai ir lygybės laisvėmis ją būtų pagavę. Tokioms mintims kaip tik didumenė tuo laiku daugumoj buvo kurčia. Rusams panašios liaudies laisvės nė į galvą nebuvo atėję. Todėl baudžiavos pančiai tebeslėgė ją. Tik jiems nukritus po 30 metų ji atkuto. Jos sūnūs pasiekė tų romantizmo laikų šviesos, kur paprasti žmonės buvo net idealizuojami, o jų kalba, gražūs papročiai, kūryba ir dvasiniai turtai augštinami, išjudino patį tautos branduolį. Ir tik iš to luomo kilusieji vadai kaip Basanius, Kudirka ir dar nesulenkėję kunigai nuvedė tautą į nepriklausomybę. Didikai: jie mus pamiršo, išsižadėjo. Ir šiandien dar daug jų ištautėjusių netikrais keliais tebevaikščioja.

GELEŽINKELIŲ BŪRYS VILNIAUS KRYPTIMI

JOKŪBAS BAUBLYS

1919 m. kovo 26 d. Kaune, prie Inžinerijos bataliono, buvo pradėta organizuoti geležinkelių kuopa. Jai buvo numatyta uždaviniai tuose geležinkelių ruožuose, kur dėl karo aplinkybių negalėtų veikti Susisiekimo Ministerijos administracija. 1919 ir 1920m. Lietuvoje taip buvo atsitikę ne vieną kartą. Geležinkelių vaidmuo susisiekimo ir transporto srityje labai reikšmingas, todėl atsistatančios Lietuvos vyriausybei jų veikimas buvo vienu pagrindinių rūpesčių. Ten kur priešas pasitraukdavo, likę geležinkelių ruožai buvo reikalingi labai skubaus sutvarkymo eksploatacijai. O šiam darbui buvo reikalingi specialistai su techninėm priemonėm, įrankiais ir ginklais. Ten gi kur teritorija buvo užleidžiama priešui, geležinkelių galutinas palikimas dažnai taip pat reikalavo išardymų, tiltų sunaikinimo, svarbių įrengimų evakuavimo ir panašiai.

Tai vis karių geležinkelininkų srities uždaviniai. Iš tokio trumpo karių geležinkelininkų uždavinių apibūdinimo prašosi dar trumpa pastaba, būtent, kad jų veikla visada turi ryšį su didesnių kariuomenės junginių veiksmais fronte.

1920 m. liepos 10 d., geležinkelių kuopos vadas mjr. K. Popeliučka gavo įsakymą išsiųsti vieną statybos būrį su specialiu traukiniu III Divizijos vado žinion į Eglainę (Eglaitę). Kuopa tuomet stovėjo Radviliškyje. Būrio sudėtin buvo paskirti 2 karininkai, vienas karo technikas ir 47 kareiviai. Traukinys iš vieno garvežio ir 13 vagonų savo sudėtyje turėjo: mechanines dirbtuves, vagoną — kalvę, dailidžių darbams įrankius, kelio darbams įrankius, ryšių atstatymo įrankius ir kai kurias atsargines dalis telegrafo — telefono ryšiams, telefono aparatus, sprogstamąją medžiagą, maisto sandėlį, virtuvę, būriui gyventi įrengtus vagonus ir lėkštvagonyje 1 gurguolės vežimą; arklių jojimui buvo 4 ir gurguolei — 2.

Buvęs 1920 m. jaunesnysis leitenantas Petras Kutka. Vėliau jis buvo Karo Technikos štabo viršininkas. Atsargon išėjo pulkininko laipsnyje Lietuvą okupavus bolševikams.

Buvęs 1920 m. jaunesnysis leitenantas Jokūbas Baublys (Baubliauskas). Vėliau jis buvo Geležinkelių bataliono ir 2 Inžinerijos bataliono vadas. Atsargon išėjo pulkininko leitenanto laipsnyje Lietuvą okupavus bolševikams.

Būrio vadu buvo paskirtas jaun. leitenantas Jokūbas Baublys (Baubliauskas) ir jo žinioje dar buvo jaun. leitenantas Petras Kutka ir karo technikas Vladas Venckus.

Iš III divizijos vado majoro Musteikio Eglainėje gaunu uždavinį išžvalgyti geležinkelių ruožą Eglainė — Kalkūnai ir sutvarkyti tą ruožą eksploatacijai. Demarkacijos linija su latviais (prie Kalkūnų stoties) ėjo pagal plentą Zarasai - Daugpilis. Kalkūnų stotis buvo latvių valdoma. Apie 8 km. geležinkelio ruožo prieš Kalkūnus, dar nuo Pirmojo pasaulinio karo laikų, buvo taip vadinamo rusų geležinkelių platumo, kai tuomet Lietuvos geležinkeliai turėjo normalų tarpbėgių platumą 1435 m.m. Minėtas geležinkelio tarpas 1919 m. buvo bolševikų artilerijos ugnies apšaudomas iš šiaurinio Daugavos kranto. Bandymai jį susiaurinti nesisekė net ir nakties metu. Išvarius bolševikus iš Daugpilio, Kalkūnų stotį buvo užėmę lietuviai, vėliau lenkai ir pagaliau latviai. Susisiekimas traukiniais nuo Panevėžio buvo vykdomas tik iki Eglainės.

Pasitraukus lenkams iš rytinės Lietuvos ir 1920 m. liepos 15 d. lenkams užleidus Vilnių bolševikams, į ruožą: Kalkūnai - Švenčionėliai-Naujoji Vilnia ir Vilnius traukiniai iš Lietuvos galėjo patekti tik per Kalkūnus.

Pirmiausia Lietuvos ir Latvijos divizijų vadų susitarimu, o vėliau, tą susitarimą patvirtinus ir šių valstybių vyriausybėms, buvo susitarta praleidinėti iš Lietuvos traukinius per Kalkūnų stotį.

Lietuvos kariuomenės įgulos jau buvo dislokuotos rytinėje Lietuvoje ten, kur anksčiau buvo lenkų, o vėliau bolševikų, kariuomenės.

STOTIES PAREIGŪNAI PALANKŪS LIETUVIAMS

1920 m. rugpiūčio 6 d., t.y. jau po pasirašymo Lietuvos su SSSR taikos sutarties, buvo dar pasirašyta su SSSR karo vadovybe sutartis dėl okupuotų žemių rytinėje Lietuvoje laipsniško užleidimo mūsų kariuomenei. Bolševikai tą susitarimą vykdė. Tokiom bendrom aplinkybėm esant, statybos būriui buvo pavesta susiaurinti geležinkelį tarp Eglainės ir Kalkūnų, o vėliau, sutvarkius įrengimus Kalkūnų stotyje praleidimui Lietuvos traukinių, vykti Švenčionėlių link. Tenka pastebėti, kad Latvijos traukiniai iš Daugpilio į Kalkūnų stotį nevaikščiojo. Stotis buvo tik administruojama latvių karo komandanto ir saugojama vienos pėstininkų kuopos.

Pagal divizijų vadų susitarimą statybos būriui buvo leista ribotą laiką būti Kalkūnų stotyje ir atlikti ten reikalingus darbus.

Buvo tokie darbai: sutvarkyti kelius, t.y. juos persiūti į normalų vėžių plotį, atstatyti ryšį su Eglainės ir Turmanto stotimis, atstatyti vandens tiekimą garvežiams, ir kiti remonto darbai.

Dėka didelio prielankumo lietuviams iš anksčiau tarnavusių ir dirbusių stotyje pareigūnų pusės ir dėka jų suteiktų žinių apie stotyje paslėptas atskiras dalis vandens hidrantui, būrio darbai stotyje buvo baigti anksčiau nustatyto laiko.

Po nuoširdaus atsisveikinimo su latvių karo komendantu ir palikus Kalkūnų stotyje 3 puskarininkius eiti stoties viršininko ir budėtojų pareigas, o taip pat 2 eilinius jiešmininkus, būrys su traukiniu išvyko Turmanto stoties link, kuri jau buvo Lietuvos ribose. Likę Kalkūnų stotyje kariai geležinkelininkai turėjo laikyti ryšį su latvių karo komendantu per stoties viršininką, priiminėti ir išleidinėti Lietuvos traukinius. Esant reikalui, Lietuvos traukiniai stotyje galėjo paimti vandenį. Keleiviai stotin iš traukinio išlipti negalėjo. Išimtis buvo tik kariams — maisto tiekėjams. Vėliau, kai latviai arčiau susipažino su mūsų paliktais pareigūnais, oficialūs santykiai perėjo į draugiškus ir stotyje buvo paliktas tik vienas latvių kariuomenės būrys.

Turmanto, Juodbrastės ir Dūkšto stotyse, atstačius ryšius, nuo Kalkūnų stoties iki Dūkšto stoties imamai, ruožas buvo perduotas Susisiekimo Ministerijos administracijai.

Būrys buvo sutelktas Juodbrastės sustojimo vietoje prie Smalvos ežero, — atstatyti saurąjį geležinkelį Juodbrastė — Zarasai. Atstatymui 3 medinių tiltų (60 m., 40 m. ir 20 m.) ir nutiesimui iš naujo išardyto siaurgeležinkelio (60 cm) reikalinga medžiaga buvo rasta Juodbrastės sustojimo vietoje ir Dūkšto stotyje.

Patikrinus galimumą ekspluatuoti ruožą Juodbrastė - Zarasai, su siaurgeležinkelio traukiniu, — šis ruožas buvo paliktas atsargoje tiekimo reikalams.

Tarp Dūkšto stoties ir Švenčionėlių buvo rastas išsprogdintas geležinkelio tiltas, ilgio 24 m. ir augščio 6 m., per Padugio upelį.

Kadangi pagal jau minėtą, 1920 m. rugpiūčio 6 d., sutartį bolševikai apleidinėjo okupuotą rytų Lietuvą ruožais ir nustatytu laiku pradėjo trauktis iš N. Švenčionėlių — Pabradės sričių, statybos būriui III divizijos vadas įsakė užimti Švenčionėlių stotį, ten dar bolševikų kariuomenei esant, todėl buvo labai skubama atstatyti tiltą per Padugio upelį. Po 24 darbo valandų atstatyto tilto bandymui buvo pakviesti ir Susisiekimo Ministerijos atstovai. Ant tilto užvažiavo iš pradžių vienas, o vėliau du garvežiai. Niveliro pagalba buvo patikrinta ar gaunasi nusėdimas nuo tokio tilto apkrovimo. Nusėdimo nebuvo. Rasta, kad tiltas tinkamas ekspluatacijai.

UŽĖMĖM ŠVENČIONĖLIŲ STOTĮ

Po sunkių darbų prie tilto būriui buvo duota diena poilsiui ir pasiruošimui tolesnei veiklai. Rugpiūčio 6 d., tik švintant, būrys su visom atsargumo priemonėm ir žvalgydamas priekyje kelią, išvyko iš Dūkšto užimti Švenčionėlių stotį ir ją apie 9 val. ryto pasiekė.

Stotyje buvo civilinė geležinkelių administracija, bolševikų komendatūra ir jos žinioje pėstininkų kuopa. Iš bolševikų pusės dėl būrio atvykimo protesto nebuvo. Po miestelį prie stoties vaikščiojo labai daug atėjūnų vyrų, moterų ir vaikų. Jie buvo iš rytų. Pamatę, kad yra atvykę Lietuvos kariai, pradėjo dingti visais galimais būdais ir priemonėmis.

Bolševikų komendantas labiausiai rūpinosi išgėrimu ir propaganda. Su kuopos vadu susitikus buvo pasikeista mandagiais žodžiais ir santykiai tarp būrio ir kuopos liko normalūs.

Švenčionėlių stotyje buvo didelės garvežių ir vagonų taisymo dirbtuvės ne tik siaurgeležinkeliui Panevėžys — Utena — Švenčionėliai—

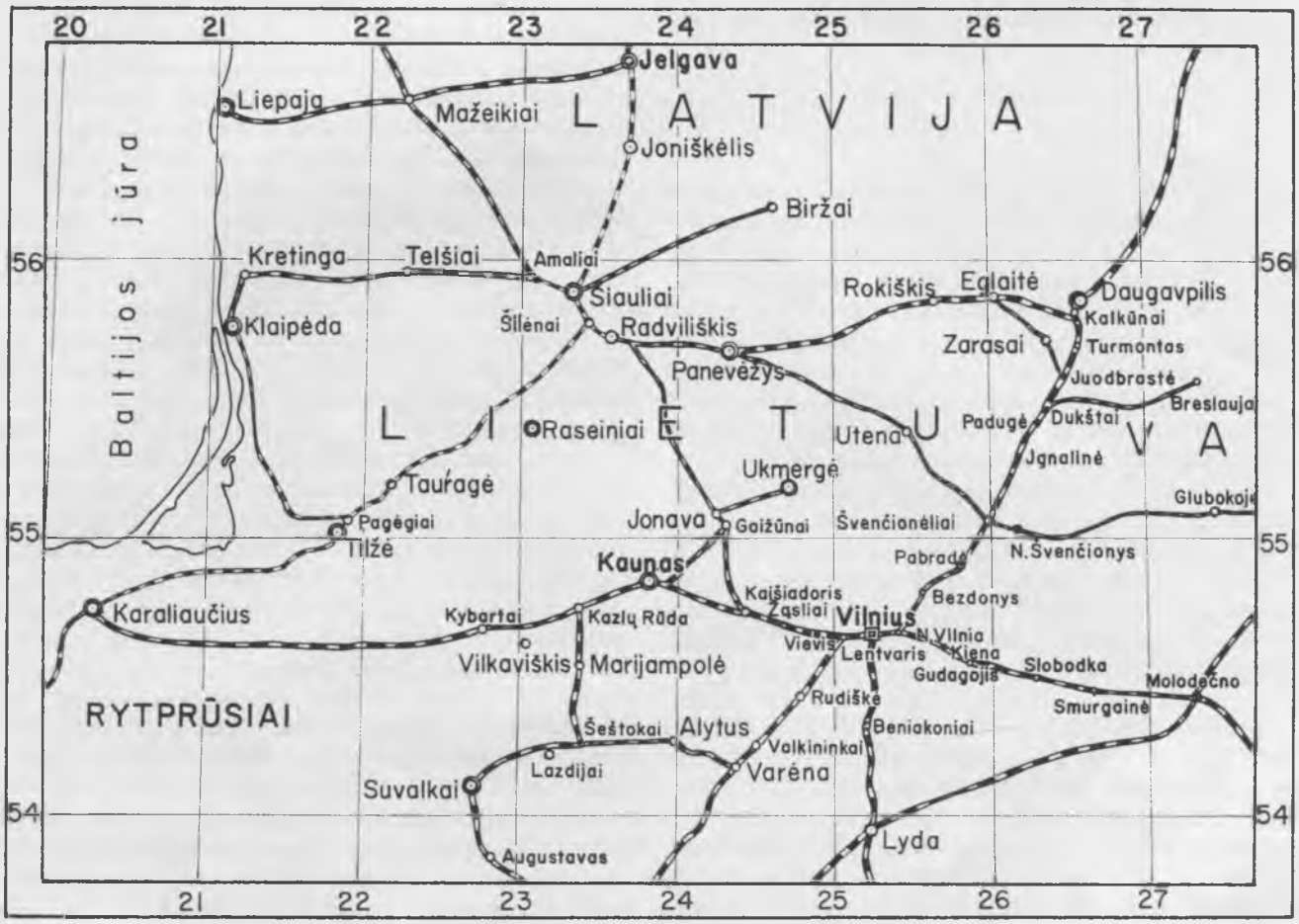

Gudogojus, bet ir normalaus platumo geležinkelių riedmenims. Be to, čia buvo sutelkta siaurgeležinkelio garvežių ir riedmenų atsarga, o taip pat buvo įvairių medžiagų sandėliai. Aprūpinimas visų garvežių anglimis ėjo iš Švenčionėlių stoties. Anglių iš Lenkijos ten buvo rasta ne mažiau kaip 10,000 tonų.

Darbai dirbtuvėse ėjo. Bolševikų okupacijos metu ne visa administracija buvo pasikeitusi. Jai, o taip pat ir visiems darbininkams stotyje, buvo pareikšta, jog visi yra prašomi tęsti savo darbus. Visų prielankumas ir nuoširdumas Lietuvos kariams buvo pastebimas visur. Neapykanta bolševikams buvo aiški.

Tačiau teko būti atsargiems, nes komunistai turėjo savo agentų bei patikimųjų, kurie dėl menkniekių galėjo sukelti ginčus ir provakacijas santykiams pabloginti ir kaltę primesti lietuviams. Nuolat girtuokliaujantis bolševikų komendantas varė propagandinio turinio kalbas, nors klausytojų tebūdavo 3 ar 4 vaikai. Visą turinį jo išvedžiojimų sudarė pagrindinė idėja, kad komunistai valdys visą pasaulį. Vieną kartą iškilus kalbai apie tarptautines sutartis, jis pareiškė, kad sutartis bolševikai tol vykdo, kol jiems tai reikalinga, o praėjus reikalui į sutartis žiūrima, kaip į šiukšlyno popiergalius.

Bendrai jis darė įspūdį nenormalaus žmogaus, automatiškai ir siaurai galvojančio, visą laiką kartojančio tą pačią propagandą. Bet komunistų sistemoje jis buvo ne tik normalus, bet dar ir protingesnis už kitus. Apie savo bendradarbių veiklą ir jų informacijas jis išklausydavo šaltai, be sprendimų ir atsakymų. Jo klastingumas nekėlė abejojimų.

Kuopos vadas buvo matomas retai. Kareiviai gi buvo matomi nuolat ir kėlė pasigailėjimo jausmą. Jie buvo apdriskę ir pusalkani. Bendros virtuvės neturėjo. Kareiviams ne kasdieną būdavo išduodami į rankas valgomieji produktai ir duodamos instrukcijos ką pasigaminti ir kaip. Tie produktai būdavo džiovinta žuvis vobla, duona, cukrus, kelios bulvės, arba sausų kruopų šaukštas. Gautą voblą savo aliumininiame katiliukyje užpildavo vandeniu ir virdavo iš jos sriubą. Vėliau įdėdavo bulves arba kruopas. Katiliukus jie pakabindavo, arba ant žemės įsmeigto geležgalio, arba ant pagalio, po

SUSTIPRINKIM PRIEŠPUOLĮ

V. MANTVYDAS

Pasitikdami šiuos Naujuosius Metus, pasitinkame ir naują Amerikos vyriausybę, pasitinkame ir naują šiame krašte gyvenimo dešimtmetį. Nežinome kur suks vairą naujoji vyriausybė, nes jo kryptis mažiausiai nuo mūsų valios priklauso, tačiau savo naują dešimtmetį galime patys norima kryptimi vesti. Pirmiausiai reikia nustatyti tą kryptį, kuri arčiausiu keliu siekia mūsų tautinį tikslą — sukaupimą jėgų priešpuoliui už nepriklausomos Lietuvos atkūrimą.

Jau praeitas dešimtmetis yra davęs lietuvybei daug jaunos jėgos mūsų jaunimo išsiauklėjimu ir subrendimu. Kartu su metų skaičiumi augs ir jaunimo tautinis sąmoningumas, nes vis daugiau ir greičiau praregės, kad svetima mokykla ir svetima ideologija nebuvo nuoširdi, ragindama paniekinti savo tautybę ir savo tėvus, kartu su tautinio išlikimo kovos lauku. Jaunimui aiškėja, kad tik per savus ir su savais galima tapti pilnaverčiu šio krašto piliečiu ir virš kasdienybės iškilusiu žmogumi. Jau matome vis daugiau jaunų talentų ir šviesuolių, kurie sąmoningai apsisprendžia būti lietuviais. Tiktai to dar neužtenka. Šiame dešimtmetyje reikia, kad dar didesnis skaičius vaikų mokytųsi dar nuoširdžiau lietuviškose mokyklose, dar daugiau studentų ateitų į Lithuanistikos ar Pedagogikos Institutą, dar daugiau senųjų mūsų profesorių nuoširdžiai ateitų jiems į pagelbą. Taigi reikia, kad studijuojąs kitur jaunimas, ypač tasai suradęs save, ateitų pas savuosius, pas jaunesnius brolius ir seses lietuvybėje ir jiem padėtų apsipręsti už savo vyresniųjų, už tėvų, ir pavergtųjų brolių kovos tikslą. Kova už saviškius yra visada garbinga. Reikia ateiti į savo kilmės būrius, į pasilinksminimus ar vyresniųjų rengiamus minėjimus ir pabūti drauge su visais, pasiklausyti, nors ne viską suprasi, tačiau savo buvimu pakelsi kitų, net savo tėvų drąsą ir pelnysi jų pasigrožėjimą. Tarp savęs lietuviai turi tik lietuviškai kalbėtis, nebijoti, nors ir prasčiau žodis išeina. Taip galima lavintis ir daug pasiekti. Lietuviškas patriotinis žurnalas ar knyga turi būti namuose iš principo, jog esame lietuviai. Svetima džiunglių dvasia, su savo manieromis, praeina kaip sloga, o taurus idealizmas ir dora savigarba lieka per amžius. Tai galime sakyti tik į netolimą praeitį pažvelgę — kokios gatvių mados jau atgyveno ir su pasibjaurėjimu yra atmestos. Praeis ir kita, dar klaikesnė ideologinė liga, kuri grasina nužmoginti pasaulį.

Taip sukaupę savo tautinę jėgą, savo už išlikimą kovos dvasią, pradėsime savo priešpuolį visais frontais. Priešą reikia mušti jo paties būdais, o kartais ir jo ginklais. Pavartokime pro-

---

kurio galais sudėdavo akmenis, plytas ir jų tarpe iš skiedrelių sukurdavo ugni. Atsitraukti nuo tokios savo lauko virtuvėlės kareiviai negalėjo, nes nuolat reikėjo saugoti ugnį.

Alkį numarinti virta iš džiovintos voblos sriuba, valgant ją su duona, galėjo, bet kad jaunas vyras būtų sotus — ne. Todėl šie vyrai nuolat būdavo alkani. Kad neturėjo kitų maisto produktų iš Rusijos gilumos nebuvo keista. Juk tai buvo nekintamas faktas, kad komunistų santvarkos sistema, viską visiems žadanti, realiame gyvenimui yra netinkama, žiauri, žalinga, viską naikinanti ir apgaulinga.

Jos atstovas komendantas, įsitikinęs matyti komunistinį rojų visame pasaulyje jau už kelių žingsnių nematė, kad bolševikų kareiviai nieko kito valgyti neturi, kaip tik džiovintą voblą vardan komunizmo visame pasaulyje. Mūsų kareiviams tai buvo savaime propaganda prieš komunistinę santvarką.

Kuomet būrio kareiviai pietums arba vakarienei išsirikiuodavo prie vagono — virtuvės su katiliukais ir lėkštėn gaudavo savo davinį, bolševikų kareiviai žiūrėdavo nustebę. Ne vienas jų, priėjęs prie jau gavusio davinį mūsų kareivio, prašydavo parodyti ką davė ir ar daug davė. Kiti prašydavo leisti nors truputį paragauti.

— Labai gardu, labai gardu.

— Pas mus taip nėra, — pasakydavo pusbalsiai, lyg tie jo žodžiai būtų kaž kokia karinė paslaptis.

Mūsų kareivių maitinimas, jų kariniai drabužiai, baltiniai, avalynė, išvaizda, linksmumas, patogios gyvenamos patalpos vagonuose— buvo tai, ko bolševikų kareiviai neturėjo ir tas savaime buvo jiems kapitalistų propaganda.

Bolševikų kareiviai mažiausiai 4 valandas kasdien turėdavo išklausyti politgramotos pamokų, 3 valandas statutų, vieną valandą rikiuotės. Jiems buvo tiekiama medžiaga mokytis, o kritikai, lyginimui, laisviems klausimams laiko neturėjo. O apie laisvalaikį nėra nė kalbos. Per laisvalaikį jie iš voblos virdavosi sriubą arba plaudavosi marškinius ir autus. Tokio mokymo tikslas buvo paruošti automatus ir propagandistus.

(bus daugiau)

TEN, KUR VYRAI VĖLIAVĄ IŠKĖLĖ

JONAS RŪTENIS

Iš Kauno su Nele išvažiavome pavakarį. Sunku buvo keliauti Vilniun. Beprasmiški sustojimai laukuose ir nuolatinis tikrinimas visus erzino. Kas penkios minutės vis kam nors prireikdavo arba paso, arba bilieto. Kelionė tikrai būtų įgrisusi, bet mintis pamatyti senąjį Vilnių, kuris visais linksniais buvo išlinksniuotas nuo pat vaikystės, palaikė pakilią nuotaiką. Tiesa jos nesimatė perdaug nei mano nei Nelės akyse — nepastebėjau jokio ūpo nei bendrakeleiviuose — bet širdyje jutau didelį lūkesį.

Keliaujame gi nepapraston vieton. Lietuviškon Mekon. Kunigaikščių miestan. Gedimino kalnan. Jo karališko sapno papėdėn. Mano nuotaiką palaikė ir jausmai Nelei, kuri, kaip bailus zuikelis, buvo prisišliejusi mano peties.

— Kas tau, Nele? Tu drebi!

— Nieko ... Aš pati nežinau, — atsakė.

— Raminkis, brangioji. Esame dabar dviese ...

Ji šypterėjo ir dar tvirčiau įsikabino mano rankovės.

— Tu vis dėlto pasakyk man, ko bijai? — klausiau.

— Šimtais visko, Antanėli. Mes, mūsų gyvenimas, Lietuva ...

Žvilgterėjęs, norėjau jai kažką sakyti, guosti, bet gerklėje įstrigęs kamuolys užkirto mano žodį. Tylėjau. Taip, dabar bus geriau, tyliam kentėti. Prieš mus sėdėjęs vyras, lyg supratęs mano pasiryžimą, pažiūrėjo i mane.

Nelė lyg snausti taikstėsi. Stengiausi ją švelniai globoti. Mintys, lyg rudens lapai, vėjo blaškomi, lakstė. Stojosi prieš mano akis vėl

---

pagandą prieš propagandą. Reikia priešą, jo žodžiais tariant, demaskuoti, parodyti jį visoje savo laukinėje baisybėje. Jaunieji studentai ir mokslininkai privalo per savo organizacijas ir pavieniui, rinkti pačius aštriausius faktus, ruošti rašinius ir skelbti plačiųjų kalbų spaudoje — angliškai, ispaniškai, vokiškai. Nepasisekimas tegul nesulaiko nuo tolesnių pastangų. Tinkamos medžiagos yra daug ir lietuvių raštuose, tik reikia ją vykusiai perteikti svetimiems skaitytojams, kad pažintų mūsų tautos problemas ir pamatytų, kas jų laukia, jei nepasimokys iš mūsų nelaimės. Nieko iš tuščio neįpilsi, todėl, prieš pradedant kam sakyti, reikia pačiam žinoti, reikia būti plačiau susipažinusiam su savo tautinėmis ir valstybinėmis problemomis, su priešo kovos būdais ir su savo turimų priemonių tiksliausiu panaudojimu. Čia dar kartą iškyla reikalas daugiau apsiskaityti savo gimtoje kalboje, nes vyresniųjų pateikti liudijimai apie priešo pozicijas gali suteikti daug reikalingų idėjų pergalei. Jaunieji lietuviai, studijuoją ar baigę politinius mokslus, privalo dar aktyviau jungtis į kovą už savo tėvų ir protėvių tautą, už jos laisvą valstybę, pasinaudodami kiekviena proga. Jaunimo peticija buvo graži jaunimui atestacija, bet dabar jau reikia šio to daugiau. Tarp kitko reikėtų paruošti akademikų peticiją, prašant apsaugos ir laisvės lietuvių tautai, kaip seniausiam Europoje filologiniam paminklui, kaip sanskrito tęstinumui gyvame pavidale. Daugelis lietuvių tautos bičiulių, žymių mokslininkų drauge su lietuviais mokslininkais ir studentais pasirašę, keletos didesnių kalbų nuorašuose, galėtų įteikti atatinkamai Washingtono įstaigai ir kitų draugiškų valstybių vyriausybėms. Tas dalykas neliktų be pasekmių. Reikia tik asmenų iniciatyvos, o kovos frontų yra daugybė. Taipgi žymiai galės pasitarnauti savo tautai tie lietuviai vyrai, kurie karo atveju bus Amerikos daliniuose, veikiančiuose Lietuvos kryptimi. Ten kiekvienas lietuviškai kalbąs bus reikalingas, o jei dar bus susipratęs lietuvis, galės daug doro savo žmonėms padaryti. Turime pavyzdžių iš II-jo Pas. karo, kur lietuvių kilmės amerikiečiai kariai kartais užstojo mūsų tremtinius nuo pavojų. Kariauti reikės, ar mes norėsime, ar ne, kai gynybos įstatymas duos komandą. Drąsiau kariauti ir žūti, kai šalia savo vyriausybės intereso gini ir savo tautos gyvybę. Svarbu, kad lietuvis, kur jis bebūtų, visados aiškiai žinotų, kas jis yra ir ko siekia.

Pasitikdami naują savo žūtbūtinės kovos dešimtmetį, kiek mūsų jėgos leidžia, ženkime pirmyn, ženkime į galutinę pergalę už kiekvieną savo lietuvį, už kiekvieną Lietuvos žemės pėdą, už viską, kas mūsų tautai per amžius priklausė. Nepasiduokime suklaidinami tos ideologijos ir tautos žmonių, kurie basus mūsų brolius — tavo tėvo ar motinos brolių vaikus — į Sibirą išvarė, kurie žydinčią tėvynę džiunglėmis pavertė, kurie mūsų tautai žemę, kaip kariamam knygnešiui, iš po kojų patraukė. Tiesa turi laimėti, o su mumis ji nuo amžių budi.

visokie įvaizdžiai. Viskam radau atsakymą, tik neradau atsakymo į klausimą — Lietuva?

Kažkas tik slėgė, degino krutinę ir giliai kažkur skaudėjo. Pažvelgiau vėl į aną vyrą, jau senstelėjusį. Jis žiūrėjo į mane. Mudviejų akys smigo vienos į kitas. Mes nekalbėjome, bet akys viską sakė ir girdėjo:

"Mes atkovojom jums Lietuvą! Mes, ėję knygnešių, savanorių, kareivių keliais, laimėjom! Mes dirbom ir džiaugėmės, purenom žemę, norėdami palikti savo vaikams geresnę buitį. Nepavyko. Tenka jau atsisveikinti ir palikti jus nežiniai."

"Mes jauni, Lietuvos žemės syvais išugdyti, jos meile degę, paliekami nežiniai, mūsų nepaklausus, ar mes, to norime ar ne? Jūs gyvenime pavargę, uždraudėte prieš priešą pakelti ginklą, kurį gerbti mus patys mokėte. Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk! Amžiais už laisve budėk! Gerbk didvyrius tautos! Jūs nebeleidote į Lietuvos istoriją įrašyti mūsų žygio" . . ., atsakė jam su priekaištais mano akys.

Viskas jau buvo pervėlu.

Pro dundančio traukinio langus bėgo laukai, pievos, medžiai, kalneliai, žydrai mėlynas dangus. Jutau, kad nuo šio pat momento imu į rankas keleivio lazdą ir išeinu, amžiną atilsį, motulės žodžiais tariant — po svietą šunų lodyti.

Tuk - tuk - tuk monotoniškai dukseno vagono ratai. Įkyrūs. Pritvinkę paslaptingo skausmo.

Vilnių pasiekėme iš ryto. Stotyje mirgėjo šimtai žmonių. Įvairiaspalvė minia. Jauni, seni, kareiviai, raudonarmiečiai, komandyriai, moterys. Visų veida tamsūs, lyg dulkėmis apnešti. Visų lūpos sučiauptos, nebylios. Tačiau jaunystė viską nugali. Momentais ta slegianti nuotaika nebeatrodė tokia baisi. Jutome, kad yra dar kažkur išeitis.

Tyčia pasisamdėme vežiką ir abudu su Nele atviroje karietoje važiavome Vilniaus širdin, Gedimino kalno papėdėn. Pilis jau iš tolo skendo žaroje, žaliais, vingiuotais vainikais apsupta.

"Štai ir Vilnius ant kalvos", — deklamavau Nelei. "Žiūrėk, rytuose aušra jau teka" — Ji švies mūsų Lietuvai tėvynei . . .

Protarpiais į mus vis grįžtelėdavo mūsų vežikas. Senukas. Pražilęs. Dideliais ūsais, raudonais žandais.

— Ar sakyti ką nori? — paklausiau.

— Ne, nieko . . .

— Kokia čia mes gatve važiuojame?

— Didžioji dabar vadinasi. Ji eina tiesiai į Katedrą. Ten kalnas ir Gedimino pilis. Trys Kryžiai . . .

— Ar patinka tamstai Vilniuje? — taip sau paklausiau.

— Gražus Vilnius, panowie, — atsakė jis, — Bokštai, bokštai.

Senukas pasuko arklį į pašalį. Nulipo nuo pasostės ir taisė pakinktus.

Jau buvo belipąs ant savo pasostės, bet apsisuko, priėjo prie mūsų ir pasirėmęs į karietą gražia švenčioniškių tarme tarė:

— Vilnius mūsų šventovė!

Mes abu net alsavimą sulaikėme. Jis pastebėjo mūsų nustebimą ir nusišypsojo. Ir šnekėjo toliau:

— Kalno papėdėje balta, tartum vandens lelija, Katedra. Portike susibūrę apaštalai ir šventieji. Jų veiduose mūsų meistrų karšti pirštų prilietimai. Tolumoje švento Petro ir Povilo bokštai. Altoriuose vėl mūsų meistrų meilė savo tėvynei. Jie liudija laimę ir skausmą, karus, pergales, marą ir meną. Pakraštyje, smailiais bokštais, dailioji šventa Ona. Rodos, dėkis anta delno ir su Napoleonu džiūgauk, užmiršęs imperatorišką didybę. Ir daugybė, daugybė kitų. Būtinai pamatykite! Pamatykite savo Vilnių!

Senukas lipo vėl į vežimą.

— Tamsta lietuvis!—pastebėjau su džiaugsmu.

— Taigi, taigi. Tuteišas, — grįžterėjęs atsakė. Pamačiau jo riedančias ašaras.

— Atleisk man tamsta, — pasakiau pagailęs.

— Nėra, ko, nėra ko, panowie! Aš tiktai senas žmogus. Aš jau ne toks, kaip anais metais. Tada mes čia su Lietuvos kareiviais buvome. Aš vėliavą padėjau iškelti.

— Tai kodėl sakote mums — "panowie"?

Senukas vėl nusijuokė atsigrįžęs.

— Toks jau mano įprotis, ponai. Aš čia likau, po lenkais gyvenome. Vilniaus labai norėjau. Pradėjau čia žmones vežioti, studentams miestą rodyti. Reikėjo lenkiškai kalbėti. O vistiek, Vilnius yra mano! Jie negalėjo iš manęs jo atimti. Ir tie neatims!

Paskutinius žodžius tardamas parodė botagu į krypuojančius šalygatviu raudonarmiečius.

Paskiau mus privežė prie viešbučio. Reikėjo atsiskirti.

Pailsėję per dieną, leidomės Vilniun savo pažįstamų rasti, miesto apžiūrėti. Gatvėse daug skubančių žmonių, bet visi veidai ne tie, kurių jieškojome. Jautėmės lyg užsienin patekę.

Vaikščiojome skersai ir išilgai. Gerėjomės bažnyčiomis, pastatais, kopėm į Gedimino kalną, lankėme Tris Kryžius. Džiaugėmės stūkstančiomis bonėmis, didžiule Katedros aikšte. Sukaliojomės Bernardinų, Ignoto ir kitom kreivom gatvelėm nieko jieškomo nesutikdami, niekeno neužkalbinami. Graudu darės, kad atvykus į nuo vaikystės išsvajotą Vilnių, niekas tavęs nepamato, nieko nepaklausia.

Nebegalėjau ilgiau laikytis. Ryžausi užkalbinti pirmą sutiktą praeivį.

— Atleiskit man, tamsta! Kur čia Stepono Batoro universitetas?

Nepažįstamasis pažvelgė į mane ir tarė:

— Tokio Vilniuje nebėra.

— Kaip tai? Ar kas pavogė?

— Nebėra . . .

Ir nuėjo.

Stovėjau žado netekęs. Kodėlgi tas žmogus man taip atsakė? Kodėl jis pirma į mane gerai pažiūrėjo, šyptelėjo ir paskiau — nebėra!

— Ką tai reiškia? — pažvelgiau į Nelę.

— Antanėli, tu geriau neklausinėk. Matai, kokie čia pikti žmonės.

— Jie nepikti, Nele. Jie tiktai neramūs. Aš tuoj vėl paklausiu, matysi.

Norėjau tą praeivį pasivyti, bet, Nelės sučiuptas už rankovės, negalėjau.

— Ne, neeik, Antanėli, prašau . . .

— Tu be reikalo jaudiniesi, Nele! Čia nieko blogo, jei noriu žinoti. Aš pats jo vietoje atsakyčiau aiškiau.

Žiūrėjau į nutolstantį praeivį. Jis vos koją už kojos vilko. Staiga sustojo lyg ką atsiminęs ir apsigrįžo atgal. Greitesniu žingsniu artėjo į mus. Jau jis čia pat. Aš net jutau jo alsavimą. Dvokė degtine.

— Jus klausėte, kur Stepono Batoro universitetas?

— Taip!

— Ten, — pamojo jis ranka.

— Ten? — paklausiau. —O sakėte, kad nebėra!

— Atleiskite man. Aš, matote, tuteišas. Aš nemeluoju. Aš viską žinau. Tenai nebe tas universitetas. Aš esu šiame mieste gimęs ir augęs. Daug jau dalykų. Vilniuje nebėra. Greitai dar daugiau nebus. Atleiskit man, jauni žmonės, aš gal suklydau.

Praeivis atsišliejo suktos mūro sienos, pakėlė akis į dangų ir liūdnai tarė:

— Nežinau, gal aš ir vėl klystu, bet viskas iškeliauja iš Vilniaus ir viskas ten, augštai, nebegrįžtamai. Žinai, tamsta, patikėk manimi, mes tuteišai, sulaukę savo brolių iš Lietuvos, buvome tapę turtingi. Mes jau lyg ir viską turėjome. Vilnių mes visi slėpėme savo širdyse ir jis visada su viskuo buvo mūsų. Paskiau atėjo jie. Po truputėlį, po truputėlį viskas nyksta. Jei taip eis, nieko nebeliks. Išraus iš Vilniaus širdies viską. Va, žiūrėk, tamsta! Nebetūps ant švento Jono kryžiavonės balandžiai. Bus tylu, kaip kape. Išraus tuos bokštus, nutils varpai. O būdavo, lyg seni dainiai iš numirusių sukilę, gausdavo per dienas varpai, pro jų bonias tviskėdavo saulė ir buvo gera. Žinai, Vilnius be to ne Vilnius. Mirs jis, neatlaikys. Mirsime ir mes su juo. Man rodos, lyg vakar atėjo mūsų broliai, žali, augaloti, lyg tie senovės milžinai. Lyg sukilo iš pilies gediminaičiai ir išsirikiavo prie Katedros. Jie apjuosė kalno papėdę, parėmė ją pečiais ir tuo pat metu pilies viršūnėje išniro trispalvė vėliava. Va, ta pati, kurią dabar paslėpęs ant krūtinės tebenešioju.

Jis atplėšė marškinius. Jokios vėliavos tenai nebuvo. Iškėlęs rankas tik žiūrėjo į mane ir iš akių ėmė ristis ašaros.

— Matai, jaunas žmogau? Vilniuje nieko nebėra!

Stovėjome ir negalėjome kalbėti. Nelė pradėjo šluostytis akis. Praeivis apsigrįžo ir nutolo į miestą.

Tą dieną daugiau nieko nebejieškojome. Man pasidarė taip graudu, kad vos laikiausi!

Po vakarienės buvau savo kambaryje. Prasivėriau langą. Tūkstančiai žvaigždelių mirgėjo tyrame danguje. Man rodėsi, kad ir jos užkliuvusios už bokštų, budėjo drauge su manimi. Skendo prisiminimuose, alpino tamsa ir virpėjo vis, kai lėkė dundėdamos atėjūnų mašinos ir skleidė sušutusį kvapą.

Mačiau tą naktį tėviškę. Mamą. Visus. Visą Lietuvą. Kada užgęso paskutinė žvaigždelė amžiname mieste, nebepamenu.

Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė" Centro Valdyba, Naujųjų 1961 Metų proga, nuoširdžiai sveikina Sąjungos narius -ramovėnus, birutininkes, savanorius-kūrėjus, šaulius ir visus brolius ir seses lietuvius tėvynėje ir išblaškytus įvairiuose pasaulio kraštuose. Visiems linki laimės ir visokeriopos gerovės.

Į Naujuosius Metus žengiame su padidėjusia viltimi. Ryšyje su keliamu Jungtinėse Tautose visų kolonialinių kraštų išlaisvinimu, yra keliamas ir mūsų tėvynės Lietuvos valstybės suvereninių teisių atstatymo klausimas. Pavergtųjų išsilaisvinimo lūkesčiai šiandieną yra labiau sustiprėję, negu bet kada anksčiau. Būkime pasirengę laisvės rytojui. Būkime tėvynės laisvinimo PASTANGOSE VIENINGI. Lietuvos milžinų nepalaužiama dvasia teužviešpatauja mūsų širdyse ir mūsų veiksmuose.

Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė"
Centro Valdyba

1960 METUS PALYDINT

STASYS DIRMANTAS

Šįmet suėjo dvidešimtmetis nuo naujosios lietuvių tautos eros. Prasidėjo ji atmintinų 1940 metų vasarą, kai mažą, silpną ir taikingą mūsų kraštą keliomis kryptimis užplūdo motorizuotos ir šarvuotos rytietiško koloso divizijos ir korpai. Tai įvyko dviem draugam diktatoriams susitarus, jei ne pasaulį, tai bent Europos svetimomis žemėmis pasidalinti. Nacionalsocialistiškos Ribbentropo - Hitlerio Vokietijos su komunistiškai-socialistiška Molotovo - Stalino Sovietija sutartis buvo priežastimi II-jo Pasaulinio karo, paėmusio daug milionų žmonių gyvybių, ir visų kitų nelaimių ir dabarties bėdų.

Suėjo ir pirmasai RAMOVĖS dešimtmetis. Jos istoriją baigia rašyti kolega A. Rėklaitis. Kai rašau šiuos žodžius, dar yra likę dvidešimt šių metų dienų ir negreit sulauksime Ramovės skyrių raportų apie jų metinę veiklą. Bet galiu duoti skyriams beveik pilną pranešimą apie Centro Valdybos nuveiktus darbus.

Asmeninėje sudėtyje, be anksčiau pasitraukusio pirmininko P. Plechavičiaus, netekome Kalifornijon persikėlusio J. Švaisto-Balčiūno. Jo vieton nariu kultūros reikalams įėjo p. Švedas.

Šįmet Ramovės iniciatyva, talkininkaujant Čikagos skyriui ir skaitlingoms lietuvių vietinėms organizacijoms, platoku mastu buvo suruoštas Žalgirio mūšio, kartu ir Dariaus-Girėno skridimo, minėjimai. Šia proga prieš ramovėnus neteisingai ir nevykusiai išsišoko V i e n y b ė s korespondentas.

Piniginiu vajumi paremtas K a r i o specialus numeris su dr. K. Jurgėlos rašiniu apie Žalgirį.

Ramovės centro valdybos skyriuose sukeltomis lėšomis viršminėtas istoriko K. Jurgėlos darbas leidžiamas anglų kalba ir bus platinamas politikų tarpe ir žymesniose bibliotekose.

Pirmą kartą paskirtos ir įteiktos premijos už geresnius 1959 K a r i o rašinius.

Rašyta J.A.V. State Departamento sekretoriui ir U.N. vyrams Lietuvos reikalais ryšium su kolonializmo išgyvendinimo akcija. Dėkota politikams, priminusiems pasauliui padarytas Lietuvai skriaudas. Iš visur, kur tik buvo kreiptasi, gauti prielankūs ir malonūs atsakymai.

Nemažai darbo mums suteikė ir kolegų ramovėnų noras turėti savo organizacijos ženklelį. Ženklelis sukurtas ir su gamybine įmone aptarta. Lauksime iš skyrių gausių užsakymų ir pinigų.

Nepriklausomybės Kovų muzėjus auga išlengvo. Kolega Kruvelis vieną po kitos baigia daryti spalvotas fronto padėties schemas. Dabar dirba prie Klaipėdos atvadavimo operacijų. Žadama išleisti jų visos serijos albumėlį. Darbštus K. Ališauskas su talkininkais, be eilinių straipsnelių Lietuvos Enciklopedijos pasirodžiusiems tomams, atidavė specialiam, vien Lietuvai paskirtam XV-tam tomui, ilgesnį rašinį apie Lietuvos senovės ir XX-jo amžiaus atkurtą kariuomenę. Lietuvių Enciklopedijos jau išėjo 20 gražiai įrištų tomų. Tai mūsų tautos kultūros istorijoje stambiausias lietuviškas leidinys ir pirmoji enciklopedija. Kas lietuvių inteligentų jos nepalaiko darbu ir neprenumeruoja, tas tiesiog nusižengia. Dar galima užsisakyti — sau ir vaikams. Nes antroji negreit tepasirodys. Pažadėjo leisti ir Lietuvoje; net pradėjo dirbti, organizuotis. Bet... matyti, Maskva neleido.

Daugiausia darbo ir rūpesčio valdyba turėjo dėl paminklo žuvusiems kovotojams ir kankiniams dėl Lietuvos laisvės pastatymo. Prakasimo iškilmės ir vietos pašventinimas įvyko 1959. XI. 22. Stokojant lėšų teko keisti paminklo projektą. Vasarą išliejome fundamentus, įmūrijome dedikacijos aktą, žemės ir Lietuvos gintarų saują ir Gedimino vilniškės pilies akmens skeveldrą. Atidengti ir pašventinti pavyko ne liepos 15, Žalgirio mūšio dieną o tik lapkrisio 20, minint kariuomenės atkūrimą. Bet apie paminklą K a r y yra skyriumi.

Aišku, tik smulkesni darbai atlikti pačios valdybos pajėgomis. Kitur tik jos iniciatyva, organizavimu, paskatinimu. Pagal žodžio prasmę ji turėtų tik valdyti o ne dirbti, vykdyti. Valdybai be kitų talkininkavo: Ramovės Čikagos ir kiti skyriai, Karys, savanoriai, birutietės, šauliai, Tėvai Jėzuitai ir visa patriotinė visuomenė. Ypač daug padėjo ramovėnai: arch. J. Mulokas, O. Urbonas, Dabulevičius, Šeštakauskas, Kruvelis, ponia Musteikienė, ir visas paminklo statybos komitetas priešakyje su M. Rėklaičiu. Visiems pasidarbavusiems Centro Valdybos vardu tariu gilų AČIŪ. Dirbome ne sau o Tėvynės Lietuvos labui.

Yra ir nebaigtų darbų. Stambiausias jų tai Nepriklausomybės kovų istorijos parašymas ir atspausdinimas. Tai specialios komisijos ir talkininkų, visų ramovėnų, darbas. Dieve padėk!

Kai kam pageidaujant, valdyba atsteigė ramovėnų savišalpos fondą. Bet ir iš iniciatorių lig šiol dar nesulaukta nei vieno dolerio! Nejaugi ir visi seniai-veteranai taip gerai svetur yra įsikūrę?

Redaguoja K. Kodatienė, 16228 Haviland Beach Linden, Mich.

KALĖDŲ EGLUTĖ

Kai kitose valstybėse Kalėdų eglutės puošimas jau senas paprotys pav. Vokietijoje net viduramžiais žinomas, Lietuvoje jis buvo visai naujas, atkeliavęs 20 šimtmečio pradžioje daugiausia per dvarus, mokyklas ir bažnyčią. Vienam kitam Žemaitijos dvare, vienoj kitoj mokykloj pradedamos ruošti Kalėdų eglutės. Kiek vėliau mokyklose mokinių paruoštos programos metu jau pradeda rodytis ir Kalėdų senelis. Plačiau šis paprotys išplito tik po I-jo pasaulinio karo ir tai tik miestuose, kaimuose paliko svetimas, Kalėdų eglutė — ten buvo ruošiama tik mokyklose.

Eglutes Lietuvoje puošdavo daugiausia savo pačių pasidarytais žaisleliais. Iš blizgančių popierėlių iškarpydavo žvaigždeles, suvarstydavo grandinėles, sulipdydavo pintinėles, kurias saldainiukais, riešutėliais pripildydavo ir daug kitų įvairių gražių dalykėlių padarydavo. Prikabinėdavo ant eglutės obuoliukų, biskvitėlių, kad būtų kuo vaikus pavaišinti. Daug džiaugsmo ir gražaus užsiėmimo būdavo jauniesiems.

Dabar Kalėdų eglutės puošimo paprotys jau taip mumyse įsigalėjęs, kad reta kuri šeima jos neturi. Šio krašto eglutės perkrautos blizgučiais, kurie lietuvės širdies nevilioja.

Išganinga mintis kilo mūsų lietuvėms puošti eglutes šiaudeliais. Lietuvoje kaime iš šiaudelių varstydavo įvairias žvaigždes, karūnas, saules ir jas kabindavo po balkiais, lempomis ir t.t. tai buvo gražus kambario papuošimas, būdingas liaudies menas.

Čia nors vieton tikrų šiaudelių ir popierinius vartojame, bet vis dėl to mūsų šiaudinukai yra tokie gražūs, kad jais papuoštomis eglutėmis puikiai reprezentuojamės kitų tautų tarpe.

Sesės šaulės per savo susiėjimus, vakarojimus, turėtų visos išmokti kuo gražiausius papuošimus iš šiaudelių pasidaryti. Savo namuose tik tokias eglutes ruošti, savo vaikus ir šauliškąją jaunimą to meno pamokyti. Taip pat turime išnaudoti kiekvieną progą kur tik galima lietuvišką eglutę ir svetimiesiems parodyti bei suruošti. Jau eilė metų, kai lietuviškos eglutės Chicagoje ir kituose didmiesčiuose kuo sekmingiausiai reprezentacijai ruošiamos, bet jų niekad nebus perdaug ir šią progą, parodyti lietuvišką meną, skonį ir nagingumą, kur tiktai galime, sesės šaulės, išnaudokime!

K.K.

PRASMINGIAUSIOS KALĖDŲ — KRISTAUS UŽGIMIMO ŠVENTĖS PROGA TEPRISIPILDO, SESĖS, SKLIDINAI MŪSŲ ŠIRDYS TYRU DŽIAUGSMU IR BEGALINE MEILE VIENA KITAI, SAVO ŠEIMOMS IR KIEKVIENAM LIETUVIUI. KALĖDŲ RIMTIS TĖAPGAUBIA VISUS, TESUSTIPRINA VILTYJE IR DARBUOSE DĖL SAVO KRAŠTO, KURĮ MYLIME LABIAU NEI SAVO GYVYBĘ.

J. A. VALSTYBĖS

— Sąryšyje su administracijos pasikeitimu, iškeliamas Krašto Apsaugos Departm. ir Vyr. štabo perorganizavimo klausimas. Norima priartėti prie senos vokiečių Generalinio štabo organizacijos. Dar daug balsų pasisako prieš tokius pakeitimus.

— Minuteman raketos vystymas eina patenkinamai. Ji bus varoma sausu kuru, bus lengvesnė už Atlas ir Titan raketas, skris 6,300 mylių, tikima, bus pilnai baigta 1962 m.

— Turimomis žiniomis rusai ruošiasi ir cheminiam karui. Amerikiečiai ruošiasi galimam cheminių ginklų puolimui atremti — apsiginti; iš kitos pusės, patys vysto panašios rūšies puolamąsias priemones. Pereitą rudenį tokie puolamieji ginklai buvo demonstruojami. Vieni iš jų bandymo metu gyvulius labai greitai nužudė, kiti juos suparaližavo minučių ar valandų laikui. Specialiais įšvirkštimais paraližas pavyksta pašalinti greičiau jegu jis tęstųsi be jų. Vietovė, kurioje buvo panaudota tokie paraližuojantieji ginklai galėjo būti pereita tuojau juos panaudojus. Tokios cheminės medžiagos gali būti paskleidžiamos panaudojant artilerijos sviedinius, raketas ir lėktuvus.

Svarbiausia yra cheminį puolimą laiku pastebėti. Kaukės, specialūs rūbai ir slėptuvės nuostolius gali žymiai sumažinti.

— Karo laivynas gavo naują sprausminį lėktuvą F4H Phantom II, kurio greitis yra dvigubai greitesnis už garso (2Mach); jis ginkluotas keturiomis Sparrow III, oras - oras raketomis.

ANGLIJA

— Išsklaido bombonešius ginkluotus atominėmis bombomis. Tai yra apsaugos priemonė prieš netikėtą rusų užpuolimą. Išsklaidymas vyksta perkeldinėjant bombonešius nereguliariais laipsniais iš vienos bazės į kitą.

— Anglija turi žemė - oras raetą Bloodhound, ji varoma kietu kuru; nutaikymas — dalinai vairuojama, dalinai pati nusitaikanti. Daugiau apie ją neskelbiama, išskiriant, kad ji yra numušusi lėktuvą 60,000 pėdų aukštyje ir kad ja bus ginkluota Australijos kariuomenė.

— Prieštankinė raketa Vigilant esanti labai gera. Ji yra palyginti lengva, tik 45 svarai su dėže, iš kurios ji ir paleidžiama. Ją aptarnauja tik vienas kovotojas, jis raketą nutaiko taikymo įtaisą nukreipdamas taikinin, kai pati raketa yra uždangoje ir priešo nepastebima. Ji gali pramušti storiausius tanko šarvus; labai taikli, gali tanką sunaikinti iš mažiausio atstumo ir iš 1 mylios. Po keletos pamokų ir iššovus tris tikras raketas kovotojas pilnai sugebą ją aptarnauti.

BURMA

Steigiami bendruomeniniai gynimosi kaimai pagal Izraelio tokių kaimų pavyzdį. 200 karių su šeimomis steigia tokius keturius kaimus. Jų gyventojai ten ūkininkaus ir kartu bus nuolatinėje kautynių parengtyje. 50 burmiečių karininkų su savo šeimomis praktikavosi tokio gyvenimo Izraelyje per 14 mėnesių. Tokių kaimų linija organizuojama prieš kom. Kiniją.

SOVIETŲ RUSIJA

— Iki šiol naudotas tankas Stalin III pakeičiamas nauju T-10. Jis yra 50 tonų, išvaizda panašus į Stalin, bet ilgesnis, platesnis ir žemesnis; jis turi 7 kelio ratus, vienas vikšras siekia žemę 5 metrų 20 cm. ilgyje, spaudimas į kelio paviršių 10 svarų į 1 kvadratinį colį (0.7 kg. į 1 kvadrat. cm.), max greitis 45 myl. per val., gali pereiti 130 cm. gylio brastas, įlipa 36 laipsnių pakilimus, nugali 1 metro augščio kliūtis; veikimo spindulys iki 300 km.

— Atrodo, atjauninamas kadras— pėstijoj ir aviacijoj paskelbtas 298 naujų generolų sąrašas.

—Tarnybon įvestas naujas pistoletas Makarov, 9 mm. panašus į vokiškąjį Walther. Jo šovinys turi didelį parako užtaisą, pradžios greitis 315 metrų per sekundę.

— Rusai turi 7 tipų malūnsparnius. Jų mažiausias "Kamov-10" — vienvietis, 55 a. j., 4500 apsisukimų min., trimenčiai propeleriai, greitis — 72 my. per val., gali skristi iki 120 myl., lubos — 8,200 pėdų. "Mi-4" naudojamas kroviniams ir kovotojams, gali pakelti 14 kovotojų arba džypą ar 76 mm prieštankinę patranką, turi 1700 a. j. motorą, keturmentį 68 pėdų propelerį. Max. greitis 116 myl. per val. 5000 pėdų augštyje, lubos iki 16,000 pėdų, gali skristi 248 myl.

"Yak-24" naudojamas aviacijoje nuo 1955 metų, turi 2 keturmenčius propelerius ant abiejų galų, kiekvienas propeleris turi atskirą 1700 a. j. motorą, kiekvienas jų gali būti prijungtas sukti abu propelerius. Jis kelia 40 karių arba 2 džypus, greitis 127 - 158 myl. per val., lubos 18,000 pėdų, gali skristi 300 mylių.

"Mi-6" didžiausias pasaulyje malūnsparnis, paskelbtas 1957 m. Jis turi 4,700 a. j. motorą, penkiamentį, 115 pėdų ilgio propelerį; šonuose turi mažus sparnelius, kurie gelbsti laikytis ore; tuščias sveria 41, 000 svarų, pilnai pakrautas — 70, 000 svarų; sakoma, buvęs pakėlęs 22,000 svarų į 16,00 pėdų augštį.

— Skaičiuojama, kad komunistai Rytuose turi sekančias jėgas: Sovietų Rusija: 35 divizijas — 45,000 vyrų, 600 laivų, kurių 110 povandeniniai ir apie 4,200 lėktuvų.

Kom. Kinija: 160 divizijų — 2, 500,000 karių, apie 150,000 tonų laivyną įskaitant 2 povandeninių laivų ir apie 3,000 lėktuvų.

Š. Korėja: 18 divizijų ir 3 brigadas — 54,00 vyrų, apie 100 mažų laivų ir apie 850 lėktuvų.

— Iš paskutinių kom. ir tautinių kiniečių lėktuvų susidūrimų daleidžiama, kad komunistai surado priemones apsisaugoti nuo Sidewinder raketos, kuri nusitaiko panaudodama infraraudonuosius spinduliss. L. L.

Vak. Vokietija — karo mašina.

Per 15 pokarinių metų vak. Vokietija vėl atsistojo ant tvirtų kojų — pramonė atstatyta ir dirba pilnu tempu.

Iki — 1960 metų pabaigai vak. Vokietija sudarė visai parengtų 12 divizijų kariuomenės (220,000 karių), apginkluotos naujoviškiausiais gink-

IŠ LENKŲ KARO ATAŠĖS PLK. L. MITKIEVIČIAUS KAUNO ATSIMINIMŲ 1938 IR 1939 METAIS

Vertė KAZYS KEPALAS

1938 m. balandžio mėn. galą ir pusę gegužės mėnesio užpildė man visai oficialūs vizitai, įpareigojantieji mane kaip lenkų karo ataše, pas lietuvių karius taipgi susipažinimas šiek tiek su vietove. Pirmąjį vizitą padariau lietuvių generalinio štabo II skyriaus viršininkui plk. S. G. Dulksniui. Buvo tai ne tik mano pirmas susitikimas su Lietuvos kariuomenės atstovu, bet ir iš viso pirmas oficialus lenkų kariuomenės karininko susitikimas su Lietuvos kariuomenės karininku nuo 1920 metų.

1938 metų balandžio 23d. rytą, kitą dien po mano atvažiavimo į Kauną, prašiau patarėją P. Zalęskį, susipažinusį su vietos papročiais, nes jau mėnuo kaip buvo Kaune, kad dar tą dieną suorganizuotų mano vizitą pas Lietuvos II skyriaus šefą. Prašiau taipgi p. Zalęskį, kad paprašytų Lietuvių Štabą atsiųsti man vadovą į Metropolio viešbutį, kad neklajočiau vėl po Kauną, taip, kaip tat buvo vakar. Netrukus atėjo pas mane p. Zalęskis su žinia, kad Lietuvių štabas atsakė, jog vizitas yra paskirtas šiandien 12 valandą ir kad pas mane atvažiuos automobiliu į Metropolio viešbutį Lietuvių Štabo II skyriaus karininkas.

11 val. 45 min. pranešė man telefonu viešbučio porteris, kad laukia manęs leitenantas Šutys. Paprašiau pakviesti jį į viršų į mano kambarį. Kai leitenantas Šutys įėjo, buvo pas mane patarėjas Motiejus Zalęski, mūsų pasiuntinybės sekretorius. Leitenantas Šutys laikėsi labai tvarkingai, correct, tikrai kariškai, bet aišku buvo, kad yra nepaprastai susijaudinęs ir žiūri į savo rolę, vadovo lenkų karo atašės, primesto Lietuvai beveik jėga, kaip į aiškią "Dievo bausmę".

Tai nuostabu, kodėl tiek emocijos lydi lietuvių — lenkų santykių užmezgimą! Nes ir mums, man ir patarėjui Zalęskiui, buvo kaž kaip nejauku tuo momentu.

Leitenantas Šutys nemokėjo nė žodžio lenkiškai, nei rusiškai, nei prancūziškai. Mokėjo tuo tarpu visai taisyklingai vokiškai ir ta kalba kalbėjomės, darkydami ją baisiausiai. Papasakojau leitenantui Šučiui juokomis savo vakarykščius nuotykius ieškant Kaune Metropolio viešbučio,

---

lais; vienos divizijos ugnies galingumas — kaip apskaičiuoja — viršys net trijų divizijų galingumą, koks buvo II Pas. karo metu.

Aviacija, pagarsėjusi Luftwaffe turi 22 sparnus — grupes (180,000 karių). Visa vak. Vokietija yra prikamšyta amerikoniškomis bazėmis balistinių sviedinių ir raketų, kurios kiekvieną minutę yra pasiruošusios iššauti į joms paskirtas kryptis. Prie įvairių aparatų ir mygtukų nenutraukiamai budi specialistai, kurie įsakymą gavę tuos mygtukus paspaus.

Visa karo pramonė eina pilnu tempu, kiekvieną valandą pagamindama dešimtimi ar tūkstančiais įvairių karo reikmenų. Pagarsėję fabrikai "Henkel", "Messerschmidt" arba "Dornier" išleidžia naujo tipo lėktuvus ir mašinas. Miestas — fabrikas, kitaip sakant Kruppo fabrikų koncernas, Essene (per karą sunaikintas), jau senai veikia pilnu tempu. Į savo koncerną Kruppas įjungė visą eilę kitų fabrikų ir įmonių, pasidarydamas didžiausiu pramonės magnatu Europoje, gal ir pasaulyje.

Kaip karo nusikaltėlis, Kruppas Niurnberge "Tarptautinio Tribunolo" irgi buvo nuteistas, bet dar neatlikęs visos bausmės buvo prieš terminą išleistas ir tuojau pradėjo atstatinėti koncerną.

Toks vak. Vokietijos pramonės išvystymas labai nepatinka alijantams anglams, kurie jau daug kartų norėjo tą koncerną išdraskyti. Kadangi tvirčiausias alijantas — JAValstybės dar tam koncernui duoda savo užsakymus, kai Kruppas į anglus tik pamoja ranka . . .

Rūksta dūmai iš kaminų, skamba kalyklos Essene, Miunchene, Speyery, Augsburge, Hannovery, Wittene, Kassely, Eremene, Kielyje. Ant Reino upės krantų ir jūros pakraščių dokuose randasi galingas ginklavimosi arsenalas. Šiandien vokiečiai yra sotūs, apsirengę ir turtingi, nes jų pragyvenimo lygis Europoje yra augščiausias. Diena iš dienos Kremliaus budeliams vokiečiai darosi pavojingesni. Viešėdamas Prancūzijoje Chruščiovas, girdamasis apie sovietinės sąjungos galybę, pats prieš vokiečius drebėdamas, kiek įmanydamas stengėsi įtikinti vak. Vokietijos pavojingumą Prancūzijai.

JAV povandeninis laivynas ir kitkas.

Po daugelio įvairių bandymų JAV mokslininkai ir vyriausybė galutinai įsitikino ir nusprendė, kad atominė energija yra svarbiausia kaip "kuro ir impulsyvinė" jėga. Tuo pasiremiant jau senai buvo pradėti statyti atomine energija varomi laivai. Istorinis "Nautilus" žygis, atominės energijos jėga praplaukus pro šiaurės ašigalį po storiausia ledo pluta, įrodo tokio tipo laivų vertę. Didelę vertę įrodė ir povandeninis laivas "George Washington", nuo kurio buvo iššautas" Polaris". To tipo povand. laivas didelę vertę turi gynyboje ir "atsilyginimo" veiksmuose. Be jau pastatytų ir tebestatomų povandeninių laivų, varomų atomine energija (Polaris), 12 to tipo laivų jau įjungti į laivyną, kuris iš įvairaus tipo povandeninių 46 laivų sudaro galingą junginį.

Pagreitintu tempu dabartiniu metu eina darbas su lėktuvų motorais, atomine jėga varomais. Su tokio tipo motorais bandymai atliekami Acro (Idaho), o Newporte trim pamainomis 5,000 žmonių stato atomine energija varomą lėktuvnešį. Didžiausia sensacija yra ta, kad jau dirbamas motoras, kuris bus atominės energijos varomas, erdvės laivui. To motoro bandymai atliekami Jackass Flats (Nevada). Vienas svaras uranijaus duoda 1,000 akmens auglies tonų energijos ekvivalentą. Su maždaug tokios jėgos motorais erdvės vežimai "lėks" į mėnulį ir Marsą, nutolusį nuo mūsų žemės planetos per 40,000,000 mylių ir į kitas planetas. Dėl tų stebinančių išradimų Los Alamos Mokslinėse Laboratorijose vykdomas taip vad. "Project Rover".

Prez. Eisenhoweris nesenai lankėsi Hunsville ir apžiūrėjo visus fantastinius įrengimus ir konstrukcijas, surištas su raketa "Saturn". Tai yra "aštuonvamzdė" raketa, kurios išmetamoji jėga yra 1,500,000 svarų. "Rover" ir "Saturn" programų sujungimas suteiks galimybę iššauti satelitą sveriantį 72,000 svarų. Daugelio tų "programų" skaičiuje dalyvauja ir žymi "Douglas Aircraft" įmonė, kuri jau yra pagaminusi per 30,000 įvairių sviedinių ir raketų, tame skaičiuje ir žymųjį "Thor" — tolimų distancijų balistinį sviedinį. Tie sviediniai sekmingai iššovė daugiau satelitų, negu amerikoniškų fabrikų visi kiti kartu paėmus.

"Saturn" paskirtis yra 20,000 svarų "krovinio" iššovimas į orbitą apie žemę, arba 6000 svarų krovinio "nuvežimas" į mėnulį. "Rover" ir "Saturn" kombinacija turi galvoje 120 mylių augštyje žmogaus kelionę apie žemę, į mėnulį, o tolimesnėje perspektyvoje į Marsą ir kitas planetas.

K.M. Juozas Šarūnas.

pabrėždamas gale, kad laikau sau labai geru ženklu ateičiai, kad Lietuvos karininko asmenyje radau Lietuvos sostinėje pirmąją pagalbą. Nesu, tačiau tikras, ar ltn. Šutys suprato mano intenciją, o ypač, ar pakartojo tai, ką jam pasakiau. Buvo, tačiau, kalbantis su juo daug sunkumų, nes kaip mano vokiečių kalba, taip ir p. Zalęskio nėra geriausia. Ltn. Šutys visą laiką būdamas mano kambary jautėsi blogai buvo kaip ir pagautas, kas minutę balo, tai vėl raudonavo, pagaliau prakaitas jam varvėjo srove per veidą; žodžiu jautėsi fatališkai, kas buvo aiškiai matyti.

Prieš pačią 12 val. išvažiavome, aš ir ltn. Šutys, dideliu karo automobiliu su puskarininkiu šoferiu į Lietuvių Štabą. Lietuvių Štabo II skyrius yra nedideliame mūriniame name aikštėje prie Laisvės alėjos galo, netoli nuo buvusio ortodoksų soboro, dabar perdirbto į Rymo katalikų įgulos bažnyčią. Nuo Metropolio viešbučio iki Lietuvių skyriaus būstinės yra labai netoli, kelios minutės eiti. Į Lietuvos generalinio štabo II skyriaus biurą einama senoviškais labai stačiais ir baisiai braškančiais laiptais į pirmąjį augštą, pirma į plačią priemenę, o paskui į didelį kambarį, įtaisytą kaip laukiamąjį. Laukiamojo baldai labai paprasti ir kuklūs: apdengta kanapa, kėdės, ant sienų kaž kokie aliejiniai paveikslai; jokių kilimų ant grindų, jokių užuolaidų ar portierų ant langų. Spartietiškai ir kariškai. Laukiamojo dešinėje yra II skyriaus adjutanto, kairėje durys veda į II skyriaus šefo plk. Dulksnio kabinetą. Kai įėjome su ltn. Sučiu į laukiamąjį, laukė jau manęs vyresnis apyžilis karininkas lietuvis. Pasveikino mane labai tarnybiškai kalbėdamas rusiškai, ir prašė valandėlę palaukti pulkininkas Dulksnys jau žino apie mano atvykimą ir tuojau išeis pats. Tas karininkas kapitonas Čemakis, buvo Lietuvių Štabo II skyriaus šefo adjutantas. Priminė man gyvai savo išvaizda lenkų Vyriausiojo štabo II skyriaus šefo adjutantą Varšuvoje, kapitoną Dziedzickį (1938 m), Virtuti Militari ordeno kavalierių taipgi veteraną nuo I-jo pasaulinio karo pradžios ir ilgametį, prityrusį, labai visų mėgstamą, pasitikintį savimi adjutantą, specialiai išsilavinusį priimti svetimųjų valstybių karo atašes. Tas kapitonas lietuvis buvo labai pasitikįs savimi, susivaldąs, žinojo, ką turi kalbėti ir kaip kalbėtis su svetimšaliu, be to lenku, pasirodančiu pirmą kartą lietuvių štabe. Labai man patiko, kad trumpoje kalboje su manim neparodė savyje nė mažiausio susijaudinimo ar susierzinimo ženklų; Kapitonas Čemakis kalbino mane taip, kaip tai darė su kiekvienu kitu svetimu karininku, prie kurių yra juk jau papratęs.

Paskui įėjo į laukiamąjį plk. Dulksnys. Pirmuosius įspūdžius susitikus su visai svetimu man žmogum, su kuriuo turėsiu daug reikalų, laikau labai svarbiais sau, taigi stengiausi kuo labiausiai įsižiūrėti į plk. Dulksnį. Juk su juo arba per jį ar su jo pagalba, turėsiu vykdyti pavestus man nelengvus ir vargingus uždavinius Lietuvoje.

Plk. Dulksnys patiko man iš karto; turi jis savyje kažką, kas iš karto palenkia jam žmones palankiai. Turi akyse kažin kokią magnetišką jėgą, kuri patraukia. Plk. Dulksnys yra greičiau žemo ūgio, šiek tiek net apskritas pilve, tamsus brunetas su tankiais plaukais; turi degančias gražias, juodas, labai pietietiškas akis, judėsiuose truputį nervingas, staigus; galva apskrita su labai augšta kakta; veido bruožai gana proporcingi, akys nepaprastai jautrios ir pastabios, o veido išraiškoje matyti, kaip ir tam tikra įtampa. Plk. Dulksnys yra jaunas žmogus, tikrai mažiau kaip keturių dešimtų metų. Nuostabu yra, kad nieko jame nėra lietuviško tipo — iš kur čia Lietuvoje atsirado toks pietiečio tipas, su žymiais Vidužemio jūros trumpagalvio, bruožais?

Prisistatymas įvyksta prancūziškai, paskui pereiname į jo kabinetą. Susėdome foteliuose ir užsirūkėme papirosus. Pradėjome kalbą. Kalbėjome prancūziškai. Rodėsi man, kad pulkininkas Dulksnys buvo labai aiškiai, rimtai susijaudinęs ir susinervinęs. Buvo išbalęs, ant kaktos pasirodė prakaito lašai, rankos truputį jam drebėjo, kai degdamas papirosą kėlė degtuką. Drebėjo jam kiek ir balsas, kai kalbėjo su manim. Valdėsi, tačiau, visai ir laikėsi, kaip šeimininkas savo vietoje, pavyzdingai ir, be mažiausio priekaišto. Mūsų kalba, kad ir stengiausi laikytis laisvo tono ir net įnešti šiek tiek jumoro (su kokia didele kančia tai dariau, nes taipgi buvau labai susijaudinęs) ėjo gana sunkiai. Lietėm temas, kurias vadinti galima aplinkybėmis — apie mano kelionę automobiliu iš Varšuvos į Kauną, apie Kauno miestą ir t.t.. Po keliolikos pasakytų tuo būdu sakinių plk. Dulksnys pats davė man tolimesnių mano kariškų vizitų planą. Po kelių dienų turi mane priimti gen. Raštikis, Lietuvos kariuomenės vadas, taipgi gen. Černius, Lietuvos kariuomenės štabo viršininkas. Plk. Dulksnys paaiškino, kad dabar abiejų generolų nėra Kaune, bet grįš po kelių dienų; priėmiau tą pareiškimą su matomo pasitenkinimo ženklais, nors žinojau, kad nesutiko jis su tiesa — rūpėjo, kad pirmasis lenkų karo atašė nebūtų per anksti priimtas Vyriausiojo Lietuvos vado, ypač po ultimatumo iš lenkų pusės. Paklausiau plk. Dulksnį ar nelaikytų reikalinga, kad padaryčiau vizitą taipgi Lietuvos krašto apsaugos ministeriui. Buvo tai gerai priimta. Paskui plk. Dulksnys pasakė man mažą prakalbą kurioje prašė, kad jausčiausi Lietuvoje kuo geriausiai, visai laisvai, kad visur laisvai galiu važinėti automobiliu, geležinkeliu ir vaikščioti pėsčias, kad visada yra pats mano dispozicijoje, jei turėčiau kokių sunkumų, ar kokių reikalų atlikti ir kad turi nuoširdžią viltį, kad dažnai matysimės. Besikalbėdamas su manim, plk. Dulksnys raminosi vis labiau ir, darėsi labiau naturalus ir laisvas. Išnyko jame visi susinervinimo ir prislėgimo reiškiniai. Pastebėjau taipgi, kad jis turi didelį lengvumą bendrauti su žmonėmis ir kad tik išimtinė aplinkybė — pirmas susitikimas po lenkų ultimatumo Lietuvai — kurioje susidūrėme su juo, buvo vizito pradžios sunkumų priežastis. Plk. Dulksnys turi negirdėtai malonią patrauklią šypseną, iš tiesų retai šypsojosi per mano pirmąjį vizitą, bet ją turi, tai pastebėjau.

Po 15 minučių atsistojau atsisveikinti ir išėjau. Įspūdžiai? Plk. Dulksnio susijaudinimas, ar prislėgimas ar susinervinimas, tai yra ta emocija, su kuria ir aš įvažiavau į Lietuvą ir — prie ko visai atvirai prisipažįstu — ėjau pas Lietuvos II skyriaus šefą su pirmuoju po dvidešimties metų oficialiu vizitu. Lietuviams ta emocija tuo didesnė, nes turi jaustis beabejo giliai įžeisti, net nužeminti, primesta jiems santykių su Lenkija užmezgimo forma. Lietuvių viešoji opinija nežino tikriausiai, kaip iš tikrųjų yra su neįvykusiu susitarimu su Lenkija, bet tai ką žino užtenka priešingam nusistatymui Lenkijai: dvidešimt metų neišspręsto ginčo dėl Vilniaus, kuris tačiau buvo senosios Lietuvos sostinė, ir gyvenimas šalia vienašališkoje, labiausiai iš lietuvių pusės, priešiškumo atmosferoje, turėjo padaryti Lietuvoje labai svarbias išvadas. Statydamas pats save į plk. Dulksnio padėtį, supratau jį net labai gerai, visgi priėmė jis lenką karo atašė, lenkų karo jėgų atstovą, su pilna kurtuazija ir nieku nedavė suprasti, kad lenkų karo atašė yra Lietuvoje svečias, kuris pats įžuliai įsiprašė. Taigi pirmasis mano susitikimas su lietuvių II skyriaus šefu

ŽUVUSIEMS DĖL LIETUVOS PAMINKLO ATIDARYMAS

A. RĖKLAITIS

Chicagos lietuvių kolonija š.m. lapkričio 20 d. turėjo reikšmingą istorinį įvykį. Tą dieną, minint atkurtos Lietuvos kariuomenės 42 metų sukaktį, buvo atidarytas ir pašventintas žuvusiems dėl Lietuvos laisvės paminklas. Paminklą atidaryti iš Washingtono į Chicagą atvyko Lietuvos atstovas JAV Juozas Kajeckas.

Iškilmėse dalyvavo augštoji dvasiškija priešaky su vyskupu V. Brizgiu, Lietuvos konsulas dr. P.Daužvardis su ponia, ALTo pirmin. L. Šimutis, dr. St. Biežis su ponia, daug organizacijų bei visuomenės atstovų. Organizacijos dalyvavo su savo vėliavomis, be jų ir skaitlinga lietuvių visuomenė. Iškilmės buvo pradėtos pamaldomis Jaunimo Centro salėje. Pamaldas atnašavo vysk. V. Brizgys, pasakydamas dienai pritaikytą pamokslą.

Po pamaldų iš Jaunimo Centro namų į paminklą (Jaunimo Centro aikštėje) vyko organizacijų vėliavų ir vainikų eisena. Eisenos priešakyje ėjo vysk. V. Brizgys su dvasiškių asista. Toliau vėliavos, vainikai, garbės svečiai ir visuomenė. Paminklą atidarė Lietuvos Respublikos atstovas JAV Juozas Kajeckas, pašventino vysk. V. Brizgys.

Paminklo atidarymo ir pašventinimo iškilmės buvo labai įspūdingos, jaudinančios. Buvo keletas momentų, kada gilus dvasinis susikaupimas užviešpataudavo dalyvių širdyse, būtent: kai JAV kario trimito garsui lydint kilo į stiebų viršūnes Amerikos valstybės ir Lietuvos tautinė vėliavos, ženklinant iškilmių pradžią. Kai buvo giedami JAV ir Lietuvos Himnai, kai Lietuvos atstovas JAV uždegė aukurą, asistuojant tautiniais rūbais pasipuošusioms birutininkėms, kai buvo uždegamos jaunų lietuvaičių, tautiniais rūbais pasipuošusių, žvakutės žuvusiųjų atminčiai pagerbti ir kai vyko vainikų uždėjimas ant paminklo. Vainikus uždedant, vėliavos buvo nuleistos iki pusės stiebų kariniam trimičiui trimituojant žuvusiems pagerbti melodiją. Tuo metu choras ir visuomenė giedojo Marija, Marija ... Tais iškilmių momentais daugeliui dalyvių riedėjo per skruostus ašaros. Ypač jaudinantis momentas buvo dedant vainikus. Vainikai buvo: 1. Lietuvos Respublikos Atstovo, 2. Savanorių — Kūrėjų, 3. L.V.S. "Ramovės", 4. L.D. Kung. Birutės Karių Šeimų Moterų D-jos, 5. L.V.S. "Ramovė" Chicagos Skyriaus, 6. L.V.S. "Ramovė" Clevelando Skyriaus, 7. Chicagos šaulių kuopos, 8. Detroito šaulių kuopos, 9. Lietuvių skautų ir skaučių vadovybės, 10. Jūrų skautų, 11. Studentų jūrų skautų ir skaučių korporacijos "Gintaras", 12. Ateitininkų, 13. Lietuvių Gydytojų Sąjungos, 14. Chicagos Augšt. Lituanistinės Mokyklos, 15. Lietuvių Fronto bičiulių ir 16. Lietuvių Tėvų Jėzuitų.

Prie paminklo žodį tarė Lietuvos Atstovas JAV-jose J. Kajeckas (žiūr. toliau), L.V.S. "Ramovė" Centro Valdybos pirm. prof. S. Dirmantas ir tėvas Provinciolas B. Krištanavičius. Iškilmėms vadovavo majoras P. Šeštakauskas, Lietuvos Laisvės Kovų Muzėjaus administratorius. Vėliavas kėlė: JAV-bių korporalas M.P. Jaki-

---

paliko įspūdį bendrai teigiamą — tai ir pranešiau į Varšavą. Jaučiau, tiesa — plk. Dulksnio laikymesi rimto nesmagumo ir nemalonaus įspūdžio jausmą kad turi priimti mane, lenkų kariuomenės karininką ir jos atstovą, bet neradau nieko, absoliučiai nieko, priešingo man, kaip paprastam Lenkijos valstybės piliečiui. Galima su dideliu vargu dėl mano lietuviškos kilmės palyginti tą pirmąjį mūsų lietuvio ir lenko susitikimą su dviejų artimų nuo senų senovės giminių atstovų susitikimu, kurios ilgesnį laiką gyveno aštrioje nesantaikoje, kol galop išsiuntė nepažįstamus vienas kitam pasiuntinius, kad pabaigtų ginčą ir užmegstų nutrauktus tarpusavio santykius.

Nesenai padarėme visi kartu, visa lenkų atstovybė Kaune, pirmą didelę "diplomatinę žioplystę" sudarydami nemaža rūpesčio Lietuvos užsienio reikalų ministerijai, o visų pirma Lietuvos protokolo šefui Girdvainiui. Kartu darant mums pirmuosius oficialius vizitus, darė taipgi vizitus mūsų žmonos. Tuos vizitus organizavo ponia Charvatienė, kuri, kaip žmonės sakė, gerai pažinusi diplomatinį protokolą, kaip kadaise buvusi pasiuntinio (Charvato) sekretorė ir turėjusi didelių gabumų draugijoje ir gerai mokėjusi daug svetimų kalbų. Ponia Charvatienė vieną dieną telefonavo pati, ar per savo vyro sekretorę panelę Bialkaitę, poniai Lozoraitienei, Lietuvos užsienio reikalų ministro žmonai, pranešdama apie lenkų atstovybės ponių vizitą pas ją. Tą telefono žinią priėmė kaž kas iš ministro Lozoraičio artimųjų ir, matyti, dėl kalbinių nesusipratimų, atsakymas buvo suprastas lenkų atstovybėje, kad ponia Lozoraitienė laukia lenkų atstovybės narių kitą dieną 17 val. su arbata pas save. Ministras Charvatas ir ponia Charvatienė priėmė tą atsakymą, kaip nelauktą ir netikėtą pakvietimą mūsų visų atstovybės narių su žmonomis pas ponią Lozoraitienę. Laikyta tai buvo netgi nepaprastu lenkų diplomatiniu pasisekimu Lietuvoje ... Taigi kitą dieną 17 val. labai iškilmingai, trimis automobiliais, pilname komplekte keturios vedusiųjų poros (Charvatai, Zalęskiai, Dziarchykovskiai ir mes) kartu su dviem kavalieriais (Drobniku ir Stanislovu Vestfaliu), nuvažiavome pas ponus Lozoraičius, nes p. Charvatas manė, kad ir ministras Lozoraitis taipgi bus ten prie arbatos. Mums įėjus į ponios Lozoraitienės salioną įvyko visiškas "tableau" — tyli absoliutaus ponios Lozoraitienės nustebimo scena, kuri buvo visai viena, be jokių palydovų, ir laukė atvykstant tik keturių ponių lenkių, o ne viso lenkų atstovybės kompekto su pačiu ministru, kartu su karo atašės munduru. Ponia Lozoraitienė iki tokio laipsnio prarado kontenansą, užtikta nelaukto nepažįstamų jai šešių ponu atsilankymo, kad su nieku iš mūsų vyrų nepasisveikino. Įsigalėjo kuriam laikui sumišimas. Spėjamai buvo kai kas Lozoraičių namuose, kas susiorientavo situacijoje, nes netrukus pasirodė uždusęs, išprakaitavęs lietuvių protokolo šefas p. Girdvainis ir greitai, kas reikia jam pripažinti, sutvarkė padėtį. Gavom juodos kavos ir pyragaičių ir po keliolikos minučių sunkios kalbos, vestos notabene tik vienos ponios Charvatienės, su neaiškia nuotaika parvažiavom į savo viešbutį...

Kitą dieną po tos "žioplystės" — ilgai paskui minėtos diplomatiniame Kauno korpuse — gavau žinią iš plk. Dulksnio pats per telefoną, kad generolai Raštikis, Černius ir Rėklaitis priims mane: du pirmieji balandžio 27 d., o gen. Reklaitis 28d.

(bus daugiau)

← Paminklo atidengimo iškilmės prie Jaunimo Centro rūmų

Vainikai žuvusiems dėl Lietuvos laisvės pagerbti, paminklą atidengiant. Ant pakopos, viduryje, stovi iškilmių vadovas mjr. P. Šeštakauskas. ↓

mauskas, antrojo Pasaulinio karo veteranas, Lietuvos—Liskevičius Alfonsas, Lietuvos karo invalidas. Vėliavas pakeliant ir pagerbiant žuvusius trimitavo JAV-bių kariuomenės 5-tos Armijos atstovas seržantas Richard H. Willis.

Paminklo atidengimo ceremonijoms pasibaigus, akademinė programos dalis ir koncertas vyko Jaunimo Centre salėje. Akademinę programos dalį vedė plk. K. Dabulevičius, L.V.S. "Ramovė" Chicagos Skyriaus valdybos pirmininkas. Jis, tardamas trumpą atidaromąjį žodį, paprašė dalyvius atsistojimu ir susikaupimu pagerbti žuvusius dėl Lietuvos laisvės. Tuo momentu trimičius timitavo žuvusiems pagerbti melodiją. Toliau K. Dabulevičius trumpai paminėjo L.V.S. "Ramovės" Chica-

gos skyriaus ir bendrai Sąjungos veiklos sritis ir atliktus darbus. Šių iškilmių proga Chicagos ramovėnų skyrius atšventė savo veiklos dešimtmečio sukaktį.

Toliau tarė trumpą sveikinimo žodį Lietuvos konsulas dr. P. Daužvardis ir susirinkusiems pristatė Lietuvos Atstovą JAV-se p. J. Kajecką. Jis pasakė giliai prasmingą kalbą, kurios tekstas dedamas atskirai. Po to dar kalbėjo ir sveikino: ALTo pirmininkas L. Šimutis, latvių veteranų atstovas, LB Chicagos Apygardos pirmininkas J. Jasaitis ir prelatas M. Krupavičius.

A. Rėklaitis, L.V.S. "Ramovė" Centro Valdybos sekretorius, perskaitė atsiųstus raštu sveikinimus. Raštu sveikino: St. Lozoraitis, Lietuvos Diplomatijos Šefas, K. Balutis, Lietuvos Įgaliotas Ministeris Didž. Britanijai, Dr. K. Graužinis, Lietuvos Ministeris Urugvajuje, Jonas Budrys, Lietuvos Generalinis Konsulas New Yorke; Vaclovas Sidzikauskas Lietuvos Laisvės Komiteto pirmininkas, Dr. A. Trimakas, VLIKo pirmininkas, Jonas Matulionis, Pasaulio LB Valdybos pirmininkas; A. Mantautas, Šaulių Centro Valdybos pirmininkas; Sofija Mantautienė - Putvytė, Šaulių Moterų Centro Valdybos pirmininkė; Kung. Birutės Karių Šeimų Moterų Draugijos Clevelando Skyriaus Valdyba; A. Valatkaitis, LŠS C.V. 1-as vicepirm. ir Administracijos V-KAS; L.V.S. "Ramovė" Clevelando Skyriaus vardu ramovėnas Lionginas Leknickas, Clevelando Skyriaus atstovas; Pranas Saladžius, L. V. S. "Ramovė" Rochesterio Skyriaus vardu; Detroito Šaulių kuopa; Kipras Biclinis, prof. Stepo Kairio, Lietuvos Nepriklausomybės akto signatare vardu; Vytauto Didžiojo Ordino kavalierius Jonas Bagdžiūnas-Borden su 5.00 auka; Lietuvių Profesorių Draugija Amerikoje; Amerikos Lietuvių Tautinės Sąjungos Centro Valdyba; Pasaulio Lietuvių Inžinierių ir Arch. Sąjunga; Amerikos Lietuvių Inžinerių ir Arch. Sąjunga; Chicagos Augšt. Lituanistinės Mokyklos Vadovybė; Chicagos Lietuvių Jūrų skautų "Baltijos Jūros" Tuntas su 15.00 auka; Vyresniosios Giedrininkės; Illinois Lietuvių Gydytojų Draugija; Susivienijimas Lietuvių Amerikoje; Chicagos Lietuvių Skautams Remti Draugija; Buv. Lietuvių Policijos Tarnautojų Klubas "Krivulė" ir Chicagos Didmiesčio Lietuvių Šiaulių Klubas.

Po akademinės dalies sekė koncertas. Koncerto programą išpildė solistė Danutė Stankaitytė, solistas St. Baras ir Vyrų Choras "Vytis". Akomponavo muz. Aleksiūnaitė-Michel. Vyrų chorui vadovavo dirigentas

Lietuvos Atstovas p. J. Kajeckas uždeda Lietuvos vardu vainiką ant žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės paminklo

Alfonas Gečas. Choro valdybos pirmininkas yra Vytautas Radžius. Koncertinei programai vadovavo režisorius K. Oželis, L.V.S. "Ravovė" Centro Valdybos narys. Iškilmės salėje buvo užbaigtos Lietuvos Himnu. Programai užsibaigus. K. Dabulevičius, akademinės programos dalies vedėjas, nuoširdžiai padėkojo kalbėtojams ir sveikintojams, koncerto programos išpildytojams, organizacijoms, dalyvavusioms iškilmėse ir visiems į šias iškilmes atsilankiusiems. Visos iškilmės praėjo rimtoj, pakilusioj, patriotinėj ir jaukioj nuotaikoj. Iškilmės prie paminklo ir salėje buvo lietuvių specialistų nufilmuotos ir įrašytos į magnetinę juostą. Sekančią po iškilmių dieną magnetinės juostos buvo pasiųstos į Voice of Ameriką Washingtonan, D.C. jūrų kpt. P. Labanauskui, kuris žadėjo iškilmes perduoti oro bangomis į pavergtąją tėvynę. Iškilmes stebėjo ir filmavo ir vietos amerikiečių spaudos atstovai. Tą pačią dieną vakare 10 val. iškilmių filmos ištrauka buvo parodyta televizijoje per CBS stotį, o Chicagos didžiausis dienraštis "Chicago Daily Tribune" xi.21 įdėjo trumpą žinutę apie paminklo atidarymą.

Iškilmių organizatoriai neužmiršo ir lietuviško papročio, kad, atlikus didelį darbą, reikia ir pasivaišinti. Tat, salėje, programai pasibaigus, tuojaus sekė tuose pačiuose namuose kitoje patalpoje vaišės-užkandžiai ir kavutė. Čia susirinko virš 200 svečių. Vaišes suruošė Kung. Birutės Karių Šeimų Moterų Draugijos Chicagos skyrius, padedant vietinėms šaulėms.

ATIDENGDAMAS PAMINKLĄ J. KAJECKAS TARĖ ŠĮ ŽODĮ:

"Oi, neverk, motušėlė, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiosios Tėvynės!"
(Maironis)

Taip mūsų Dainius į Lietuvos motinas prabilo. Jos ir neverkdavo. Lais-

Paminklo priekis. Žuvusiems pagerbti žvakutes uždega tautiniais rūbais pasipuošę jaunos lietuvaitės.

vos Lietuvos kario uniforma būdavo lygiai ir sūnaus ir motinos pasididžiavimas. Motinos teverkdavo ir teverkia, kai jų sūnūs priversti ginti okupanto imperiją ir jos tironus.

Šis Lietuvos Laisvės paminklas primena gėdulą, bet šiandien ne raudos diena. Šis paminklas išdygo išeivijos sostinėje Durbės mūšio ir Žalgirio kautynių garbingų sukakčių metais. Pagalios, jis išdygo ir garbingos Lietuvos Kariuomenės Šventės sukakties išvakarėse.

Mes čia susirinkome pagerbti žuvusius už Lietuvos laisvę. Priešas Lietuvoj sunaikino žuvusiems paminklą ir Nežinomojo Kareivio kapą sulygino su žeme. Jo vieton atidengėme kitą, kurį priešo ranka nepasieks sunaikinti.

Kudirka patarė saviesiems vietoj audros išversto stulpo tuoj kitą statyti. Mes juo pasekdami, vietoj Kremliaus Lietuvoj išversto karių paminklo, čia pastatėme kitą. Mes, anot Kudirkos, privalom "hydra tapti ta, kuriai nukirtus galvą, tuoj kelios galvos vieton jos išdygsta". Išliksime tik hydra pavirtę.

Bet, paminklas — ne viskas. Nepakanka žuvusius tik pagerbti. Reikalinga dar kito, gyvo paminklo, kurio aukuras degtų meile žuvusių idealams mūsų širdyse.

Aš laikau didele garbe šį Lietuvos Laisvės paminklą atidengti ir jo aukurą uždegti, kaip simbolį mūsų negestančios meilės Tėvų Žemei ir visiems žuvusiems dėl jos.

Amerikos Vyriausybė nekarta yra pareiškusi, kad ji nepripažįsta Lietuvos okupacijos. Šiandieną, 5-tos Armijos garbės atstovo čia buvimas, mūsų žuvusiems pagerbti, yra naujas,pakartotinas įrodymas, kad JAV-jos nepripažįsta lietuvių tautai padarytos skriaudos. Jis šia proga iškilmingai ir viešai atiduoda pagarbą mūsų žuvusiems už Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę.

Tat, šis paminklas yra taip pat ir būsimo Lietuvos prisikėlimo vilties paminklas.

Aš linkiu šia proga lietuvių tautai sulaukti išsiilgtos dienos, kai vergovės retežiai subyrės ir Lietuvos trispalvė vėl garbingai suplevėsuos Gedimino kalne. O iki tai įvyks

"Lietuvi, kančios ištremtųjų
Ir kraujo žuvusių lašai
Tebūnie priesaika gyvųjų,
Kurią širdin įsirašai:
Kantrybė, darbas ir kova
Ir vienas tikslas — Lietuva!"

(Kazys Bradūnas)

Paminklo vakarinė pusė

LIETUVOS ATSTOVO JUOZO KAJECKO KALBA

pasakyta Lietuvos Kariuomenės 42 m. sukakties minėjimo ir Žuvusiems dėl Lietuvos Laisvės Paminklo atidengimo iškilmėse, Jaunimo Centro salėje, 1960.XI.20

Nepaprasta garbė buvo šį rytą dalyvauti žuvusių dėl Lietuvos Laisvės, ir Lietuvos Kariuomenės, pagerbtuvėse.

Kai priešas sunaikino Lietuvos kryžius, jų vieton išdygo kiti, tremtinių stovyklose ir viešose aikštėse svetur. Kai jis uždarė Lietuvos bažnyčias, įsikūrė lietuvių 20-to amžiaus katakombų koplyčia, dargi, kasyklų labirinte, Vorkutoje. Kai jis sunaikino mūsų maldaknyges — jų vieton pasaulyje pasklido Sibiro tremtinių lietuvaičių maldaknygė. Ji pasklido daugeliu kalbų laisvų kraštų knygynuose. Kai priešas nutildė Karo Muzėjaus, Kaune, trimitą, prietelingos Lietuvai Amerikos karių trimitas šiandien mūsų žuvusius pagerbė. Pagaliau, kai priešo šventvagiška ranka pasikėsino į Nežinomojo Kareivio kapą ir žuvusiems paminklą Lietuvoj, išdygo žuvusiems paminklas išeivių sostinėje, Chicagoje. Tai vis audros išverstų Tėvynėje stulpų atstatymas didesnei Dievo ir Tėvynei garbei.

Šiandien atidarytu paminklu mes pagerbėme, pirmon eilėn, mūsų žuvusius karius. Toji pagarba išplaukia iš kario ypatingos padėties reikale sudėti, dargi, augščiausią auką ant Tėvynės aukuro, kad užtikrintų tautos laisvę ir nepriklausomybę ir jos gerbūvį bei kultūrinį augimą.

Tuo paminklu pagerbti ir buvę Vyriausi Lietuvos Ginkluotų Pajėgų Vadai-Prezidentai: A. Smetona, A. Stulginskis ir K. Grinius. Tuo paminklu, tarp kita, pagerbtas ir Atgimusios Lievos kareivis Eimutis, pirmas žuvęs ginant prietelingos Lietuvai Amerikos Misiją Kaune.

Juo pagerbtas ir JAV-jų ltn. Samuel J. Harris, žuvęs už Lietuvos laisvę. Šiemet 40 metų nuo jo mirties.

Tuo paminklu pagerbtos ir mūsų pogrindžio aukos heroiškai žuvusios nelygioj kovoj. Juo pagerbta ir motinos, didvyriškai užslopinusios savyje skausmą, kad viešose aikštėse juo neišdavus priešui savo žuvusių sūnų tapatybės.

Juo pagerbta ir nuklojusieji savo kaulais Sibiro tundras ir, dargi, užtroškę vagonuose, kelyje į tremtį, kūdikėliai. Jie, irgi, aukos gėlės Tėvynei.

Juo pagerbti ne tik žuvę dėl Lietuvos laisvės. Juo pagerbti ir žuvę dėl Lietuvos garbės, jos vardo pagarsinimo. Juo pagerbti čikagiškiai Darius ir Girėnas.

Tuo paminklu pagerbti, tam tikra prasme, ir gyvi išlikę kariai. Jų didžiai aukai neišmušė valanda, bet didžiulė auka ir kančia buvo jiems apleisti Tėvų Žemę, tikslu taupyti gyvybę lemtingesnei valandai, Lietuvos didesniam labui.

Šiuo paminklu mes pagerbėme ir asmenį, kurio šiose iškilmėse ypatingai pasigedome. Jis pasižymėjo žuvusių karių gerbimo kulto ugdymu. Turiu omenyje šviesios atminties gen. V. Nagevičių. Mes džiaugiamės turį mūsų tarpe bent jo pavaduotoją, majorą P. Šeštakauską ir mūsų invalidų atstovus.

Šia istorine proga ypatingai pagerbta Lietuvos Veteranų Sąjunga "RAMOVĖ"., kuri paminklo statymo idėją iškėlė ir Kariuomenės ir savo dešimtmečio sukakties proga ją taip šauniai įgyvendino. Šia proga reiškiu jai savo giliai nuoširdžius sveikinimus bei linkėjimus. Pagerbta šia proga ir visi, kurie tą vienu ar kitu būdu parėmė, su tėvais Jėzuitais imtinai.

Pagaliau, paminklo atidarymo iškilmių dalyviai pagerbė patys save. Ant kauniškio paminklo žuvusiems iškalta buvo žodžiai: *Redde quod debes.* Pagerbdami žuvusius už Lietuvos laisvę, mes atidavėm pagarbą, kurią jiems skolingi esame.

Su dideliu pasitenkinimu turiu pastebėti, kad prie mūsų šio ryto pagerbtuvių dvasia prisijungė ir mūsų brangieji tremtiniai Sibire. Jų maldaknygės pačioj pirmoj rytmetinėj maldoj, kurią jie šį rytą, ir kiekvieną rytą, kalba prašoma Dievą palaiminti" Visą Tautą, o ypač *Tėvynės gynėjus"*... Joje skaitoma: *"Mūsų Tautos kankiniai... išmelskite tikrai šviesų amžinąjį poilsį galvą paguldžiusiems už savo žemę.* O šį vakarą jie kalbės. *"Marija, maldauju pagalbos gynėjams, maldauju tikro poilsio gyvybę paguldžiusiems už savo žemę. . . ."*

Žuvusiems paminklas, tur būt, nepripuolamai atidengtas Vėlinių mėnesį. Ak, tos Vėlinės po Lietuvos dangum! Vėlinės tėvynėje būdavo liudininkės, kaip savo mirusius gerbiame. Jas šiandien mums priminė žvakutės prie paminklo žuvusiems.

Pagaliau, paminklo atidarymas, nepripuolamai įvyksta Padėkos Dienos išvakarėse. Tik keleta dienų mus nuo jos teskiria. Nors mes nukentėję daugiau, negu bet kada mūsų istorijoj, bet tebesinaudojame palaimomis. Mes ypatingai

dėkingi už tą didžiąją palaimą, apie kurią, grįžęs iš Lietuvos, jūsų mieste neseniai lankydamasis, pabrėžė p. J. Stukas: "Pasakykite, grįžę Amerikon, kad tūkstantį kartų laimingesni, kurie pabėgo. Visa Lietuva bėgtų, jei galėtų". Priespauda gimdanti tokias nuotaikas liudija apie Sovietų Sąjungos kolonializmo siautimą Lietuvoj ....

Mes ypatingai dėkingi Amerikos Vyriausybei už Lietuvos okupacijos iki šiol nepripažinimą. Mes dėkingi ir naujai išrinktam Prezidentui už jo pažadą tęsti nepripažinimą Sovietų užkrauto Lietuvai statuso.

Mes begalo dėkingi Valstybės ir Krašto Apsaugos Departamentams už prisidėjimą prie mūsų žuvusių karių šiandieną taip šaunaus pagerbimo.

Mes dėkingi ir Penktosios Armijos garbės atstovui taip grąžiai pasirodžiusiam prie mūsų paminklo. Jo buvimas yra naujas, konkretus ir pakartotinas įrodymas, kad JAV-jos nepripažįsta Sovietų smurto Lietuvos atžvilgiu. Jis šia proga iškilmingai ir viešai atidavė pagarbą žuvusiems už Lietuvos Laisvę ir Nepriklausomybę. Ir pavergtas ir laisvas lietuvis tai dideliai įkainuoja ir to niekad neužmirš.

Visa tai stiprina lietuvių tautos viltis ir vergovėje ir laisvėje. Jas stiprina dar ir kita aplinkybė. Paminklas žuvusiems atidengtas Lincoln'o valstijoje ir jo kapo bei paminklo kaimynystėje. Kada Lietuvos laisvės žiburiai 18 šimtmečio pabaigoj gęso, užgimė Amerikos Nepriklausomybės Aktas. Tame Akte pabrėžta, kad Dangaus ir prigimties įstatymais "visi žmonės yra Sutvėrėjo apdovanoti teisėmis į gyvenimą,į laisvę ir laimę". Gi Lincoln'as pareiškė, kad Amerikos Nepriklausomybės Aktas "suteikia laisvę ne tik šio krašto žmonėms, bet viltį visam pasauliui, visiems laikams".

Vos vakar pasirodžiusiame Amerikos pašto ženkle pateikta Lincoln'o credo. Ten pasakyta: "Tie, kurie kitiems paneigia laisvę, patys nėra jos verti".

Tat Lincoln'as yra žvaigždė šviečianti kelią mūsų Tautos klajonėj iš namų nevalios į Laisvą, Nepriklausomą Lietuvą.

Anot Vaižganto: "Priešas gali smaugti mano Tėvynę, tik visiškai užsmaugti negali, kol nebus visai tautai nukapotos galvos. Ligi tik atsigniauž smaugėjo rankos, tauta žiobtelės gimtojo kvapo ir sušuks: "Aš tebesu gyva!"

Lietuvos Atstovas JAV-bėms p. J. Kajeckas atidengęs paminklą, taria žodį. Toliau iš kairės: Prof. S. Dirmantas, V. Valatkaitis, p. Gudauskas, vysk. V. Brizgys, L. Šimutis ir birutininkės — ponios: Gradinskienė, Tumienė ir Toliušienė.

PADĖKOS LAIŠKAI

Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė" Centro Valdyba pasiuntė padėkos laiškus JAV Ambasadoriui Jungtinėse Tautose James J. Wadsworth, JAV Atstovui Jungtinėse Tautose Francis O. Wilcox, Kanados Ministeriui Pirmininkui John Diefenbaker, Australijos Ministeriui Pirmininkui Robert G. Menzies, Philipinų Delegacijos Jungtinėse Tautose Pirmininkui Francisco A. Delgado ir Philipinų Atstovui Jungtinėse Tautose Lorenzo Sumulong. Padėka jiems buvo pareikšta Sąjungos vardu už tai, kad jie drąsiai iškėlė ir gynė Lietuvos ir kitų Sovietų pavergtų tautų išlaisvinimo reikalą ryšyje su N. Chruščiovo reikalavimu Jungtinėse Tautose, kad tuojau būtų suteikta laisvė visiems kolonijų kraštams.

Be to, Sąjungos vardu buvo, ta pačia proga, pasiųsti memorandumai Lietuvos išlaisvinimo reikalu JAV Valstybės Departamento Sekretoriui Christian A. Herter ir JAV Ambasadoriui Jungtinėse Tautose James J. Wadsworth. Gavę padėkos laiškus ir memorandumus, atsiuntė Sąjungos vadovybei šiltus, mūsų viltis stiprinančius, atsakymus, kurių dalis žemiau talpinama. A. R.

Laiškai adresuoti:

Mr. Stasys Dirmantas, President, The Lithuanian Veterans Association "Ramove", Incorporated, Care of Mr. A. Reklaitis, 6643 South Maplewood Avenue, Chicago 29, Illinois.

December 1, 1960

Dear Mr. Dirmantas:

I have been asked to thank you for your recent communication to Secretary Herter. Your interest in presenting the views of your organization is appreciated, and they have been brought to the attention ot the interested offices of the Department.

The United States Government continues to look upon the problem of Eastern Europe as a basic international issue. A just solution of the problems in this area would greatly reduce world tension and help build a lasting peace.

Our Government's position on the Soviet-dominated nations of Eastern Europe remains firm and clear. We do not accept the present Soviet control as either a satisfactory or a permanent solution. We affirm our refusal to recognize the forceful incorporation of Estonia, Latvia and Lithuania into the Soviet Union. The

peoples of these countries are entitled to governments and institutions of their own choosing, to the exercise of their inalienable human rights, and to the enjoyment of their basic freedom. We look to the day when they shall again be independent - free from foreign domination and interference in their internal affairs.

Im am enclosing a statement by Ambassador Wadsworth before the United Nations and an address by Under Secretary of State Dillon, which expose the hypocrisy of Soviet charges of colonialism.

Sincerely yours,

Douglas R. Perry
Office of Public Services
Department of State, Washington
Enclosure

November 9, 1960

Dear Mr. Dirmantas,

Thank you for letters on behalf of the Lithuanian Veterans Association "Ramove". I am indeed grateful for what you say about my reply to Mr. Khrushchev.

The United States has protested on numerous occasions in the United Nations against Soviet injustice to Lithuania and the other captive nations of Eastern Europe. The United States has also made it clear that, when the item on colonialism proposed by the Soviet Union comes up for debate, we intend to speak of the colonial practices of the Soviet Union itself. What form a resolution on this subject might take it is too early to tell, but I appreciate having your ideas.

Sincerely yours,

James J. Wadsworth
United States Representative
To the United Nations

16th November, 1960

Dear Mr. Dirmantas,

I shall be pleased if you will accept and convey my thanks to the members of the Lithuanian Veterans Association "Ramove", Inc., for the sentiments expressed in your letter of 31st October.

Your thoughtfulness in writing in support of my stand at the General Assembly is greatly appreciated by me.

With kindest regards and best wishes to all,

Yours sincerely,

R. G. Menzies,
Prime Minister, Canberra

Office of the Prime Minister
Cabinet du Premier Ministre
Canada

Ottawa (4), November 3, 1960

Dear Mr. Dirmantas:

I am most grateful for your letter of October 31 regarding the speech I made at the United Nations General Assembly and I wish throug you to thank your Association.

I welcome at all times the ex pression of views and ideas of individuals in matters of such importance to all nations.

May I in closing thank you.

I am,
Yours sincerely,

Diefenbaker

Clevelando Ramovėnai pagerbė žuvusiuosius

Chicagoje, Jaunimo Centre, L.V.S. Ramovės Centro valdybos iniciatyva ir skyriams remiant, buvo atidengtas paminklas žuvusiems dėl Lietuvos laisvės. 1960 m. lapkričio mėn. 20 d. jis buvo pašventintas dalyvaujant Ramovėnams iš Chicagos ir deleguotiems atstovams iš skyrių, visuomenės atstovams ir plačiajai lietuvių visuomenei.

Clevelando L. V. S. Ramovės skyriaus valdyba pasiuntė Lionginą Leknicką atstovauti Clevelando ramovėnus. L. Leknickas su žmona dalyvavo pamaldose ir prie paminklo žuvusiems dėl Lietuvos laisvės padėjo vainiką su tautinėmis juostomis ir įrašais. Be to, jis dalyvavo L. V. S. Ramovės skyriaus surengtam Lietuvos Kariuomenės atkūrimo 42 metų sukakties minėjime bei Chicagos ramovėnų įsikūrimo pirmojo dešimtmečio minėjime, kur sveikino Clevelando ramovėnų vardu.

Iš Clevelando Ramovėnų veiklos

L. V. S. Ramovės Clevelando skyriaus valdyba buvo paskyrusi lapkričio mėn. rinkti pinigus Lietuvos karo invalidams. Skyriaus pirmininkas A. Jonaitis asmeniškai jau aukų lapu yra surinkęs virš 100 dol. Aukų lapai yra išdalinti skyriaus ramovėnams ir gruodžio pradžioje bus grąžinti su surinktomis aukomis ir iš pačių ramovėnų ir iš liet. visuomenės, kuri tam tikslui neatsisako suteikti aukos. Clevelando ramovėnai tai daro kiekvienais metais ir surinktus pinigus persiunčia L. I. Centro Valdybai Chicagoje. Tikimasi, kad ir šiais metais bus surinkta aukų nemažiau kaip kitais metais, o gal

Žalgirio Mūšio minėjimo komitetas Clevelande. Iš k.: Feliksas Eidimtas — vicepirm., Lionginas Leknickas — pirm., Petras Bielinis, Antanas Jonaitis, Jaunutis Nasvytis — nariai. V. Pliodzinsko nuotr.

ir daugiau, nes valdyba, kurią sudaro: pirm. A. Jonaitis, vicepirm. J. Smetona, ižd. A. Mikoliūnas, sekret. V. Apanius ir kultūr. reik. v. Pr. Mainelis, energingai vadovauja ir deda daug sielos, kaip skyriaus veiklą pagyvinti ir užsibrėžtus tikslus įvykdyti.

Dviejų didžiųjų sukakčių paminėjimas Clevelande

Žalgirio mūšio pergalės 550 metų ir Lietuvos pavergimo 20 metų sukakčių paminėjimas Clevelande įvyko 1960 m. spalio mėn. 1-2 dienomis. Praėjo gana įspūdingai, nors galėjo įvykti dar geriau, jei būtų žiūrima į Lietuvos vadavimą ir lietuvybės išlaikymą visų vieningai. Deja, ir clevelandiečių lietuvių visuomenėje jau pasireiškia skirtingų nuomonių ir tas atsiliepia į bendrus lietuviškosios visuomenės reikalus. Ypač pasigendama jaunuomenės.

Išvakarėse, spalio 1 d. 7:30 val. vak. šv. Jurgio liet. parapijos salėje įvyko akademinis minėjimas. Rengimo komiteto pirm. L. Leknickas, pradedant Žalgirio mūšio 550 sukakties minėjimą, priminė Lietuvos istorinę padėtį ir jos politinę reikšmę Europoje. Kvietė visus atsilankiusius į minėjimą pagerbti žuvusius ir kovos dalyvius Žalgirio mūšyje atsistojimu ir susikaupimu. Minėjimas pradėtas Lietuvos Himnu.

LB Centro Komit. pirm. St. Barzdukas pakviestas tarė žodį. Toliau sekė Clevelando ramovėnų pirm. A. Jonaičio Žalgirio mūšio nagrinėjimas. Tenka pastebėti, kad prelegentas gan kruopščiai parengė diagramas ir gan vaizdžiai išnagrinėjo Žalgirio mūšio vyksmą.

Clevelando Vaidilos teatras išpildė meninę dalį: žiūrovams patiekė Vytauto Didžiojo Žalgirio mūšio priminimui pritaikintą vaizdelį. Vaizdelį išpildė: Ž. Peckus, Gatautis, Žilionytė ir Gailiušytė. Sceną puošė Vytauto Didžiojo paveikslas, specialiai tam minėjimui dail. Vyt. Raulinaičio pieštas Sceną gyvomis gėlėmis dekoravo Milita ir Vincas Apaniai. Po meninės dalies buvo pobūvis ir šokiai. Dalyvavo per porą šimtų asmenų. Rengėjai tikėjosi sulaukti atsilankant į minėjimą kelis kartus daugiau, kam ir buvo pasiruošę. Deja, ir į kalbamą minėjimą kaip senimas taip ir jaunimas atsilankė skūpiai, nors garsinimų per spaudą ir kitais būdais buvo pakankamai.

Spalio 2 d. 10:30 val. šv. Jurgio liet. parapijos bažnyčioje buvo iškilmingos pamaldos. Šv. mišias atnašavo ir Žalgirio mūšio sukakčiai pritaikintą pamokslą pasakė kun. Petras Dziegoraitis. Bažnytinis choras, vad. muz. Pr. Ambrazo su solistėmis ir solistais giedojo mišių metu.

Tuoj po pamaldų iš bažnytinės aikštės, mašinas dekoravus tautinėmis vėliavėlėmis, mašinų kavalkada per 100, policijai lydint, patraukė į Muzėjaus aikštę, kur Rengimo Komisijos buvo užsimota, visą minėjimo dėmesį koncentruoti į Muzėjaus aikštę ir parodyti amerikiečiams. Organizacijos atvyko su vėliavomis. Skautės, skautai ir budžiai atvyko uniformose ir išsirikiavo. Čiurlionio ansamblis, vadov. A. Mikulskio, apsirengę tautiniais drabužiais atvyko pilnumoje. Iškilmių minėjimą pradėjo ir jį pravedė Komiteto narys J. Nasvytis. Po jo tarto žodžio buvo sugiedoti JAV ir Lietuvos himnai. Inž. Pijus Žiūrys pasakė pagrindinę kalbą (angliškai), nes buvo taikoma amerikiečiams ir pritaikinta momentui. Po to buvo pakviestas amerikiečių visuomenės atstovas, Clevelando miesto tarybos narys Ralph Park. Jis perskaitė Clevelando miesto tarybos priimtą, Žalgirio mūšio 550 metų sukakties minėjimo proga, deklaraciją ir ją įteikė rengėjams. Savo kalboje priminė, kad Jaltos konferencijoje amerikiečiai padarė klaidų, kad dėl tų klaidų ir Lietuva kenčia. Bet ateityje amerikiečiai daugiau tokių klaidų nebepadarys. Iš jo kalbos buvo matyti, kad Lietuvos problemos jam gerai žinomos ir jis žadėjo būti artimas lietuviams.

Po Park kalbos buvo patiekta rezoliucija, kurią perskaitė p. Staniškytė, ir ji priimta visų iškilmės dalyvių buvo pasiųsta JAV prezidentui, valstybės sekretoriui ir prezidentiniams kandidatams — R. Nixonui, J. F. Kennedy ir k.

Meninę dalį išpildė Čiurlionio ansamblis, dirig. Al. Mikulskiui, padainuodamas "Kur bėga Šešupė" ir "laisvės dainą". Ir taip kukliai, bet iškilmingai ir gražiai buvo paminėta Žalgirio mūšio 550 metų pergalės sukaktis ir priminta, kad jau sukako 20 metų, kaip komunistinė Rusija okupavo ir pavergė Lietuvą, kad mes lietuviai, esantieji laisvam pasaulyje, prašome laisvąjį pasaulį dėti pastangas pagreitinti išlaisvinimą Lietuvos iš komunistinės Rusijos vergijos.

L. Lynas

LIETUVOS KARIUOMENĖS ŠVENTĖS MINĖJIMAS

1960 lapkričio mėn. 26 d. L.V.S. Ramovės Clevelando skyrius, šv. Jurgio liet. parapijos salėje, surengė Lietuvos Kariuomenės atkūrimo 42 metų sukakties minėjimą. 7:20 val. vak. skyriaus pirm. A. Jonaitis pakvietė atsilankiusius į minėjimą atsistoti ir pagerbti įnešamas vėliavas. Vėliavnešiams su vėliavomis užėmus salėje skirtas vietas, pirm. Jonaitis kvietė visus minėjimą pradėti Lietuvos Himno sugiedojimu. Po Himno jis trumpais bruožais priminė Lietuvos kariuomenės atkūrimą ir jos vaidmenį Lietuvai atsikuriant, atgaunant laisvę ir nepriklausomybę. Šiandieną Lietuva vėl yra komunistinės Rusijos pavergta. Dalis Lietuvos kariuomenės karių yra atsidūrę laisvajame pasaulyje. Visų karių pareiga burti jėgas po Ramovėnų vėliava ir siekti didžiojo ir pagrindinio tikslą — greičiau išlaisvinti Lietuvą iš komunistinės Rusijos vergijos. Kvietė visus minėjimo dalyvius pagerbti žuvusius dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės ir iš jų pavyzdžio semtis stiprybės.

Toliau sekė prof. J. Jakšto paskaita: "Lietuvos Kariuomenės vieta Lietuvos kūrimosi aplinkybėse". Prelegentas pradėjo dr. W. von Braun pasakymu: "Gamta nežino sunaikinimo. Visa, ką ji žino, yra kitimas. Niekas nežūsta be pėdsakų". Tas posakis taikytas gamtos reiškiniams, tinkąs ir istoriniam procesui, atseit, žmonių visuotinio gyvenimo vystymuisi. Praeities prisiminimai įgauna savo vertę tik dėl sąryšio su dabartimi. Kurie praeities reiškiniai neturi ryšio su dabartimi, jie yra mirę ir neminimi. Jei susirenkame paminėti Lietuvos Kariuomenės atkūrimą, tai parodome, kad turimas ryšys, kad kariuomenė mums yra gyva praeitis. Prelegentas gyvai ir įdomiai, nors labai suglaustai, apibūdino Lietuvos kariuomenės vaidmenį Lietuvos atsikūrimo aplinkybėse. Iš klausytojų susilaukė didelės padėkos

Po paskaitos sekė meninė dalis. Ją išpildė Čiurlionio Ansamblio vyrų oktetas, vadovaujamas Ryto Babicko. Dainavo: Partizanų daina, Vai tu žirge, žirge, Gaudžia trimitai, Tylus buvo vakarėlis ir Karas, pirmyn į kovą. Dainininkai sulaukė didelės padėkos ir prašymo pakartoti. Tenka pasidžiaugti, kad Čiurlioniečių oktetas stiprus ir klausytojų neapvilia.

Meninei programai pasibaigus prasidėjo muzika, šokiai ir vaišės. Birutietės, šeimininkaujant p. Bliumentalienei, pagamino įvairiausių užkandžių ir skanios kavutės bei kitų gaivinančių gėrimų. Taigi atsilankiusieji turėjo progos skaniai ir sočiai užkąsti ir troškulį nuraminti. O šokantieji smagiai ir laisvai pašokti. Salę gyvomis gėlėmis dekoravo p.p. M. ir V. Apaniai.

Į minėjimą atsilankė apie 200. Tai, palyginti, labai negausiai. Tiesa, tą pačią dieną Clevelande vyko studentų suvažiavimas ir tą vakarą ir jie rengė pobūvį, tačiau į Lietuvos Kariuomenės minėjimą galėjo atsilankyti trigubai daugiau. Ramovėnų vadovybė patiekė meninę programą ir turiningą paskaitą. Spaudoje buvo pakankamai garsinta, bet žmonės kvietimo neišgirdo. Pastebimas neran gumas lietuvių visuomenės tarpe atsilankyti į minėjimus ar kitus kultūrinius parengimus.

Į minėjimą atsilankė klebonas kun. Bartis ir jo pagelbininkas P. Dziegoraitis.

Sekmadienį, lapkričio 27 d. 10:30 val. šv. Jurgio liet. parap. bažnyčioje klebonas kun. Bartis atnašavo šv. mišias, užprašytas Ramovėnų, už žuvusius dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Kun. Bartis pamoksle priminė Lietuvos Kariuomenės gražias tradicijas ir kvietė visus pasimelsti už žuvusius dėl Lietuvos laisvės. Pamaldų metu bažnyčioje organizacijos dalyvavo su vėliavomis. Bažnytinis choras, vad. muz. Pr. Ambrazo, pamaldų metu giedojo ir užbaigė giesme "Marija, Marija..."

Nuoširdi padėka Ramovėnų valdybai

L. Žvirkalnis

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 42 m. sukakties minėjimas Clevelande. Pirm. A. Jonaitis atidaro minėjimą. Prie vėliavos: Stanevičius, Mainelis ir Smelstorius.

CLEVELANDO RAMOVĖNAI SIRGULIUOJA

Plk. Kostas Žukas susirgo ir gruodžio 10 d. paguldytas į Clevelando polikliniką, 222 kambaryje, dr. Stankaičio priežiūroje. Jam padaryta operacija. Sveiksta.

Mjr. Lionginas Leknickas susirgo, buvo paguldytas į Clevelando polikliniką, dr. A. Aželio priežiūroje. Jam padaryta operacija ir jau išvyko į savo namus.

Apolinaras Janušonis susirgo, paguldytas į Clevelando polikliniką, kambaryje 231, dr. K. Pautieniaus priežiūroje. Jam padaryta operacija ir sveikata gerėja.

Clevelando ramovėnų pirm. Antanas Jonaitis aplankė ligoninėje sergančius išvardintus ramovėnus ir palinkėjo greičiau pasveikti. Sergantieji yra dėkingi bičiuliams P. Gruodžiui, V. Andoliui, V. Januškiui, J. Inčiūrai, A. Karkliui, P. Stravinskui, J. Stravinskui, M. Baliui, A. Baliui, Kersnauskui, A. Jonaičiui ir kt. paguodusiems ligoje savo atsilankymu. L. Ž.

ŽALGIRIO MINĖJIMAS NEWARKE, N. J.

Newarko ramovėnai ir L. B. Apylinkė Žalgirio mūšio 550 m. sukaktį paminėjo bendrom jėgom lapkričio mėn. 27 d. Šv. Trejybės bažnyčioje 10:30 val. buvo atlaikytos mišios už žuvusius dėl Lietuvos laisvės, o 12 val. parapijos salėje įvyko minėjimas. Paskaitą skaitė istorikas dr. A. Kučas, atvykęs iš Scrantono universiteto. Po paskaitos įvyko meninė dalis, kurioje dalyvavo solistė, choras ir deklamuotojai. Įėjimas buvo nemokamas. L. M.

ROCHESTER, N. Y.

1960 gruodžio 4 d. Rochesterio Ramovėnai suruošė 42 metų Lietuvos Kariuomenės įsikūrimo minėjimą, kartu švęsdami savo veiklos dešimtmetį. Prieš pat sumą pašventinus Ramovėnų skyriaus tautinę vėliavą, mišių auką aukojo kun. A. Račaitis žuvusių Lietuvos karių intencija. Vėliavos kūmais buvo p. Naujokienė ir plk. Liormanas.

Trečią valandą po pietų parapijos salėje įvyko iškilmingas posėdis gausiai dalyvaujant Rochesterio lietuvių visuomenei. Pradžiai rašyt. Jurgis Jankus paskaitė labai subtiliai parašytą kūrinį "Kritusiems Kariams". Susikaupimo minute pagerbus žuvusius, toliau kalbėjo plk. Saladžius, nušviesdamas šventės reikšmę, nupasakodamas 10 metų bėgyje nuveiktus Ramovėnų darbus ir ateities siekimus. A. Cieminis paskaitė iš Čikagos atsiųstą plk. Ališausko paskaitą, kuri buvo formali ir sausoka. Sekė trumpa pertrauka, kurios metu surinkta karo invalidams sušelpti 164 doleriai. Pažymėtina auka Kazimiero Šaulevičiaus — 20 dol.

Meninėje dalyje dalyvavo solistė Vlada Sabalienė, įspūdingai padainavusi lopšinę "Partizano sūneliui", Izabelė Žmuidzinienė pirmą kartą Rochesterio scenoje ypač gražiai pasirodė padeklamuodama keletą eilėraščių, P. Puidokas, palydint pianinu R. Obaliui, gražiai deklamavo Brazdžionio "Šaukiu aš tautą" ir du kartu pasirodė J. Adomaičio vedamas vyrų kvartetas, kurį sudaro V. Žmuidzinas, J. Adomaitis, A. Cieminis ir P. Puidokas. Jie puikiai padainavo šventei pritaikintų, gerai parinktų dainų. Už puikią programą ir dainininkams ir deklamuotojams publika nesigailėjo plojimų, iškviesdama juos dar kartą į sceną. Pianinu palydėjo dainininkus R. Šerelis jr., Ponioms V. Sabalienei ir I. Žmuidzinienei įteikta gražių gėlių.

Vakarienės metu, kuri buvo labai turtingai paruošta vadovaujant S. Obalienei, Ramovėnus sveikino Rochesterio Liet. Bendr. p-kas K. Sabalis, kun. A. Račaitis, Alto - Balfo p-kas P. Norkeliūnas, Ateitininkų vardu B. Krokys, Radio klubo P. Puidokas. Dešimtmečio proga plk. Saladžiui įteikta dovana — Vytis, kurią padarė J. Draugelis. Dar kalbėjo Lietuvos Nepriklausomybės kovų savanoris p. Skruzdys, V. Sabalienė, plk. Liormanas, kpt. Naujokas. Bronei Saladžiuvienei ir p. Skruzdžiui gimtadienio proga sugiedota ilgiausių metų.

Visa šventė praėjo rimtoje nuotaikoje ir buvo puikiai suorganizuota. Šia švente Lietuvos laisvės netekimo žaizda savotiškai atsinaujino. B. K.

SUKAKTIS IR PARODA

Lietuvos kariuomenės savanorio kūrėjo, dailininko Juozo Pautienio 60 metų sukaktį minint teko pasigrožėti ir pasidžiaugti jo kūriniais, gausiai išstatytais Čiurlionio galerijos salėje — Jaunimo namuose Chicagoje.

Paskutiniųjų 10 metų laikotarpyje dailininkas J. Pautienius yra sukūręs visą eilę dailės darbų, kurie yra originalūs išpildymo technika ir labai įvairūs savo turiniu. Parodoje lankytojai turėjo geros progos savo akimis įsitikinti dailininko kūrybine pažanga sunkiame menininko kelyje.

Kadangi sav. — kūr., dail. J. Pautienius yra sukaktuvininkas, todėl tenka bent kiek apsistoti ties jo biografija. Pautienius dar visai jaunas vyrukas būdamas užgirdęs vyresniųjų brolių šauksmą: "Tėvynė pavojuje!". Nieko nelaukdamas, stojo savanoriu į naujai atkurtą Lietuvos kariuomenę ir ėjo su ginklu rankoje ginti nuo įsibrovusio priešo savo Tėvynę. Jis kovojo iki iš Lietuvos žemių buvo išvyti priešai bei įgyvendintas Vasario 16 Aktas. Užsigrūdinęs kovose ir atlikęs savajam kraštui pareigą jis išėjo iš kariuomenės ir įstojo į Meno Akademiją. Ją baigęs, savo naujai įgyta profesija nesinaudojo. Iš pradžių mokė, valdininkavo ir tik būdamas išeivijoje pradėjo dirbti dailėje. Ir štai 10 metų bėgyje dail. J. Pautienius meno srityje pasiekė stebėtinai gražių rezultatų. Šiandien jo sukurtais paveikslais gėrisi visa išeivijoje gyvenanti lietuvių visuomenė.

Kadangi dailės kalba yra tarptautinė, todėl ir amerikiečiai yra susižavėję menininko Pautienio sukurtais paveikslais, iš kurių jie turi progos pažinti lietuvių tautos meno dvasią, jos kultūrinius polėkius.

Sukaktuvininkui sav. - kūr. dailin. J. Pautieniui linkėtina daug daug metų gyventi ir sveikam kurti.

Pov. Dirkis

MAJORAS A. RUŽANCOVAS IR GUDAI

Minint mjr. Aleksandro Ružancovo — Ružaniec 70 metų amžiaus sukaktį tinka prisiminti ir gudų karius, pasitarnavusius Lietuvos Nepriklausomybės kovose.

Šiais metais sukaks 43 metai kai prie Lietuvos Krašto Apsaugos Ministerijos buvo įsteigta gudų dalis, kuri vėliau rūpinosi gudų karinių dalinių steigimu Gardine ir Kaune. Iš tų dalinių ypač pasižymėjo Kaune suformuota pirmoji atskira kuopa, kurioje buvo 43 Vyčio Kryžiaus kavalieriai. Gudai Lietuvos Nepriklausomybės kovose su bolševikais ir lenkais nustojo 19 žuvusių ir 22 sužeistų ir dingusių.Tos kuopos karininkų tarpe buvo ir mjr. Ružancovas, daugiau kaip 20 metų ištarnaves Lietuvos kariuomenėje.

Lietuvos kultūriniame gyvenime, ypač bibliografijos srityje, mjr. Ružancovas yra išvaręs plačią darbo vagą. Bibliografijos darbą jis atgaivino būdamas tremtyje Vokietijoje, o dabar J.A.V. įsteigė Lietuvių Bibliografinę Tarnybą ir redaguoja jos leidinį Knygų Lentyną.

(nukelta į 30 psl.)

Kario surengtas šeimyniškas Naujų Metų sutikimo pobūvis Brooklyne. Aplink stalą iš k.: p.p. Čekai, Raulinaičiai, Skeiviai, Dimai ir Montvilai. Gilumoje, vidury: p.p. V. Vilkutaitis, Šileikienė, Rimienė ir kairiau — p. Ulėnas ir kt.
V. Maželio nuotr.

P A D Ė K A

Lietuvių Veteranų Sąjungos "Ramovė" Niagaros Pusiasalio skyriaus valdyba reiškia viešą padėką gerbiamiems Svečiams dalyvavusiems, š. m. lapkričio mėn. 26 d., Kariuomenės šventės minėjimo ir Ramovėnų skyriaus Kanadoje įsikūrimo penkmetyje. Toronto Lietuvių Choro "Varpas" dalyviams ir jo vadovui Gerb. muzikui St. Gailevičiui priklauso ypatinga padėka, nes Niagaros pusiasalyje gyvenančių lietuvių pasididžiavimas yra, kad šis choras davė niagariečiams jau septintą tokį gražų koncertą, kuris savo dainomis mus čia gyvenančius lietuvius atgaivina, nukelia tartum į Lietuvos padangę—Karo muzėjaus sodelį, kuriame pabuvojus kaž kaip atsigaivini ir sustiprėji, o ausyse "Varpo" dainų prasmingų melodijų skambesys primena didingą Lietuvos praeitį, laisvės laikotarpį ir dabartį.

Dėkojame Niagaros pusiasalio lietuvių dvasios vadovui už invokaciją;

Toronto Šauliams už iškilmių padidinimą dalyvaujant su savo vėliava ir tartą turiningą žodį.

Rochesterio Ramovėnams už raštu atsiųstą sveikinimą ir linkėjimus;

KLB-nės St. Catharines Apylinkės valdybos atstovui, Vilniaus Krašto Lietuvių Sąjungos St. Catharines skyriaus atstovui ir Susivienijimo Lietuvių Amerikoje St. Catharines kuopos atstovui už tartą žodį ir linkėjimus;

Mielam deklamuotojui už taip gražią žuvusiųjų kovotojų pagerbimui deklamaciją;

Visiems, vienokiu ar kitokiu darbu prisidėjusiems prie loterijos, bufeto ir choro dalyvių vaišinimo;

"T. Ž.", "N. L.", dienraščiams "Draugui", "Naujienoms" ir radijo valandos "Tėvynės Prisiminimai" maloniam vedėjui, už patalpinimą skelbimų liečiančių kariuomenės ir mūsų 5 metų sukakties minėjimą —

visiems taria nuoširdų ačiū

R a m o v ė n ų V a l d y b a

AUGŠTAIČIŲ SKYRIAUS SAVANORIŲ KŪČIOS TREMTIES STOVYKLOJE

(Epizodas iš tremtinių stovyklinio gyvenimo)

K.P. Savanoris — Kūrėjas.

1947 metų pabaiga. Šalto vėjo sūkuriai suka ir blaško nuplėštus nuo medžių lapus. Nukritę, pageltę lapai, lyg besiskųsdami nelemtuoju savo likimu, sukasi čežėdami žemėje, nerasdami sau prieglobsčio. Simboliškai visai panašioje būklėje gyveno tada, tėvynės gimtųjų pastogių, šeimų ir artimųjų netekę, mūsų žmonės tremtiniai (D.P.). Kaip tie nuo gimtųjų šakelių šalnų ir pikto vėjo jėga nuplėšti lapai maudosi purve, panašiai, nes visai be jokių perspektyvų ateičiai, pusalkanio barakų gyvenimo sąlygose, lyg kokio dangaus stebūklo laukdami, "sukosi" mūsų tautiečiai. Beveik visi ruošėmės emigruoti į užjūrius, bet retas dar težinojome kur, kada, keno pagalba, nes lėšų veik niekas neturėjo. Gyvenau tada Mattenbergo (V.V.) D.P. Stovykloje. Ten buvo nemaža pusamžių vyrų bendrame ritme "basisukančių" su likimo draugais, savo vargą ir neviltį skandinančių kaikurių "apsukriųjų" tautiečių barakų pogrindyje gamintame alkoholyje.

Pastovaus ryšio su kitomis tremtinių stovyklomis neturėjau, nes važinėjimas geležinkeliais vis dar nelengvas buvo, tačiau kažkokiu būdu pasiekė mane žinia būk Hanau a-M. stovykloje susiorganizavo buvę 1918-1920 metų Lietuvos nepriklausomybės kovų dalyviai, savanoriai-kūrėjai. Tas man patiko ir pasiryžau išaiškinti kiek mūsų stovykloje yra tokių vyrų, o atsiradus pakankamam skaičiui, suorganizuoti juos į savanorių-kūrėjų vienetą. Pasirodė, kad jų čia ne taip jau maža būta. Stovyklos vadovui sutikus, vieną negražų lapkričio vakarą sukviečiau X barake vyrų susirinkimą. Atvyko gana gausus būrys: apie 40 vyrų. Susirinkusiųjų tarpe buvo ir karininkų, iki pulkininko laipsnio imtinai — (mjr. J. Melys, plk. P. Genys, plk. A. Stapulionis ir kt.). Po trumpo įžangos žodžio, kuone visi vienbalsiai susiorganizavimo idėjai pritarė. Tuojau susiregistravome ir išrinkome valdybą, kurios pirmininku buvo vienbalsiai išrinktas plk. P. Genys, buvęs 3-jo pėst. pulko vadas.

Deja, nesekmingą turėjome veikimo pradžią. Vos keliom dienom po išrinkimo praėjus mūsų pirmininką — plk. Genį ištiko nelaimė: jis sunkiai susižeidė darbovietėje, pateko ligoninėn. Visa tolimesnio veikimo našta krito ant mano (vice-pirmininko) pečių, tačiau su veikliais žmonėmis (Br. Tvarkūnas, St. Valiukaitis) — valdybos nariais, darbas, nors ir nenormaliose salygose, nebuvo labai sunkus, juoba, kad visi savanoriai labai entuziastingai tai veiklai pritarė, mielai į bendrą darbą dėjosi. Neretai posėdžiaudavome ir vis projektų ir darbo netrūko. Pirmųjų mūsų "didžiųjų" darbų eilėje turėjome: vardo mūsų sambūriui parinkimas, pažymėjimų savanoriams —kūrėjams parucšimas, vėliavos įsigijimas, bendrų Kūčių surengimas ir eilę kitų mažesnės reikšmės reikaliukų.

Su Hanau stovykloje jau atsikūrusiais savanoriais-kūrėjais vis dar jokių ryšių neturėjome. Dirbome savistoviai. Neįsigilinę į mūsų-sav.-kūr.-kilmės istoriją, paskubomis buvome benutarią mūsų organizuotąjį vienetą, pavadinti pagal stovyklos vardą: 1918-1920 m. savanorių-kūrėjų Mattenbergo skyrius. Tačiau patys tuo vardu nelabai buvome patenkinti. Kartą į mūsų posėdį pakvietėme tada buvusį Tremtyje Švietimo Valdybos žymų veikėją, pedagogų, savanoriam labai prielankų žmogų, p. Stasį Jakštą. Jis išklausęs mūsų reikalą, supratęs mūsų idėją ir žinodamas praeitį, labai protingai ir nuoširdžiai mums patarė atsižvelgti į savanorių-kūrėjų lemiamuosius dėl nepriklausomybės ties Giedraičiais ir Širvintais žygius ir, pagerbiant juos bei įprasminant atkuriamą organizaciją, pasivadinti AUGŠTAIČIŲ skyriumi, kadangi Augštaičių žemėje daugiausia savanorių kūrėjų kraujo pralieta. Padėkoję p. S. Jakštui už tokį naudingą patarimą, savo įkurtąjį skyrių pavadinome: Lietuvos Kariuomenės 1918-1920 metų savanorių kūrėjų tremtyje AUGŠTAIČIŲ skyrius. Pažymėjimai buvo projektuojami stovykloje buvusio menininko Neliubšio ir su tuo nedaug tebuvo vargo. Daugiausia triūso ir darbo pareikalavo vėliavos įsigijimas. Tam reikalui be gerų norų, reikėjo dar ir nemaža markių turėti. Kadangi už markes tada neką tebuvo galima įsigyti, tai "meistrai" reikalavo cigarečių, šokolado ir kitokių, ypač maisto, produktų. Tuo reikalu nekartą teko nukakti Hanau stovyklon kur susipažinau su atsikūrusio savanorių vieneto veikėjais: mjr. Jurgiu Dragūnevičium, kpt. Leonu Balzaru, menininku a.a. Juozu Kaminsku, a.a. J. Liepinaičiu, kurie labai maloniai mane sutikdavo ir savo patarimais bei įvairiopa pagalba labai daug man, taigi AUGŠTAIČIŲ skyriui, padėjo. Tebūnie nuoširdus jiems ačiū. Mūsų vėliava buvo dirbama Hanau a-M. mieste, toje pačioje dirbtuvėje, kur ir Centro Valdybos vėliava buvo padaryta. Lėšas (apie 3000 markių, plius įvairiais produktais, bei rūkalais) netaip jau sunkiai pavyko surinkti, nes savanoriai-kūrėjai, pagal išgales, duosniai tam reikalui aukojo. Pav.: sav-kūrėjas Adolfas Kuliešius paaukojo 500 markių, kiti taip pat šimtais davė. Atsirado ir savo, labai "liesų" maisto produktų normų, vėliavos įgyjimo sąskaiton, atsisakiusių. Tai buvo idėjos darbas.

Taip vėliavos pagaminimo belaukdami, išlengvėle artėjome į Kalėdų švenčių metą, o draug su tuo turėjome rūpestėlio įvykdyti kitą projektą — bendrą, savanorių vienybę simbolizuojančią šv. Kūčių vakarienę. Užsimojimas priešpastatytas stovyklinio gyvenimo galimybėms (juk nebuvo jokių reikalingų produktų), tikrai nelengvas buvo. Ryžtas ir vieningas darbas ir čia beveik stebuklą padarė. Paruošėme tokias Kūčias, kurios veik niekuo nesiskyrė nuo Kūčių kadaise valgytų laisvoje tėvynėje, savo šeimų židiniuose. Stovyklos vadovas dr. Br. Gaižiūnas, paprašytas, išrūpino mūsų stalui atitinkamą kiekį kvietinių miltų, cukraus, silkių. Kepė ir virė savanorių-kūrėjų

Tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, mjr. Ružancovas buvo Kariuomenės Centrinės Bibliotekos viršininkas ir kariuomenės ugniagesių inspektorius, ir bendradarbiavo su civilinėmis ugniagesių organizacijomis.

Bibliografija ir ugniagesyba tai mjr. Ružancovo mylimiausi darbai. Iš tų sričių jis yra parašęs ir vertingų knygų. Nors metų našta jau nemaža, tačiau jis vis dar nepalūžta, nesensta ir nepasiduoda, pelnydamas sau ir šeimai duoną, ir po dienos darbų, nežiūrėdamas nuovargio, dar suranda laiko dirbti pamiltą lietuviškos bibliografijos darbą.

A.Ružancovas nesvetimas ir KARIO skaitytojams. Jau nuo 1920 m. jis yra KARIO bendradarbis. Linkiu Gerb. Jubiliatui, kolegai Aleksandrui, ilgiausių darbingų metų!

P. Dirkis

Prie šių sveikinimų ir linkėjimų nuoširdžiai jungiasi ir dabartinis KARIO štabas.

B. AUGINAS

Po tėviškės dangaus žvaigždėtom palapinėm
Girdžiu gimtųjų lygumų dainuojančią verdenę —
Tenai mes auksaplaukiais piemenėliais gimėm,
Mieguistas, verkiančias akis po klonį ganėm . . .
Ir kažin — dienų vaikystės Piemenėlių Mišios
Ar skardens vargonais, vėl pas mus sugrįš jos?
Ak, norėtųsi vėliai dar nors vieną kartą
Mintimis sustoti prie vaikystės vartų
Ir tarytum paukštė nuplazdėt per sniegą —
Kur Kalėdų tuliuos Tėviškėlė miega . . .

žmonos, pažįstamos, draugės. Barako salę ir joje stalus taip puikiai parengė ir papuošė, kaip gerame miesto klube, kad būdavo, ponių Elenos Tamošaitienės ir Danutės Krivickienės vadovaujami ir nurodomi, savanoriai bei jų šeimų nariai. Ponios: Valiukaitienė, Mackevičienė, Krivickienė išvirė skanaus avižinio kisieliaus, prikepė sližikų, parengė silkes, žalumynais papuošė stalus. Man su Stasiu Valiukaičiu beveikštant po barakus ir besitariant su poniomis dėl rengiamu Kūčių, ne kartą skersai kelio perbėgo juoda ir kitokios katės. Ne kartą užkliudę koja akmenį suknapsėjome ir turėjome nuo tos vietos grįžti ir keliauti iš naujo (prietarai!). Todėl nekartą buvome bepradedą abejoti ar kas iš mūsų pastangų ir darbo beišeis, juk susidurdavome ir su nesekmėmis. Galiausiai pasirodė, jog prietarai prietarais, o pasiryžimas ir uolus darbas savo pasiekia.

Kūčioms turėjome pakvietę ir nemaža svečių. Mūsų geradarius, stovyklos dvasiškiją, ponios — savanorių žmonas ar dukras, generolą Miką Reklaitį ir dar kt. Visiems svečiams iš anksto buvo išsiuntinėta leidyklos "AISTIJA" spaustuvėje meniškai atspausdinti kvietimai. Savanoriai — kūrėjai ir svečiai Kūčiom susirinko apie 8 valandą. Salėje įvairiaspalviais žiburiais žėrėjo gražiai papuošta didoka eglaitė, ant stalų po staltiesėmis, pagal tradiciją, turėjome šieno, o ant staltiesių — plotkeles ir kryžių. Iš viso už bendrų Kūčių stalo susėdome apie 50 žmonių, moterų ir vyrų.

Vakarienę pradėjome malda, kurią atkalbėjome atsistoję, giliai susikaupę, stovyklos klebono kun. Vl. Kulvelio vadovaujami. Po to kun. Kulvelis, pasakė momentui pritaikintą žodį. Gražu ir graudu buvo stebėti kai šventą plotkelę dalijosi kunigai, generolai, ponios buvusios ministerienės ir eilinių savanorių — kūrėjų-artojėlių žmonos bei savanoriai-kūrėjai tarpusavy. Visi beveik viens kitam svetimi ir kartu visi savi — vienos lietuvių tautos — kaip vienos šeimos vaikai; tos pačios skaudžios nedalios ištikti ir kiekvienas savo, vienodai nežinomo likomo keliu eidami. Vakarienės metu kalbėjo kun. A. Paukštys, gen. M. Reklaitis ir kiti. Visi gražiai įvertino savanorių-kūrėjų įvykdytą sumanymą — bendras Kūčias. Visi linkėjo visiems netrukus sugrįžti į savo gimtąją žemę, į gimtąsias pastoges, į savo mylimųjų tarpą ir tenai dar daug šv. Kūčių valgyti ir plotkele dalintis su savo šeimų nariais, prisimenant šią svetimoje šalyje, tremties sąlygose valgytą.Labai apgailestavome, kad į mūsų vakarienę negalėjo atsilankyti dr. Gaižiūnas ir dėl ligos negalėjo su mumis plotkele pasidalinti mūsų pirmininkas plk. P. Genys, kurį turėjome aplankyti ligoninėje ir palinkėti jam greitai pasveikti. Pastebėtina, kad vakarienės metu salėje viešpatavo tokia jauki mistiška nuotaika, kaip reta kur kada.

Vakarienė pasibaigė ir mes išsiskirstėme apie 11 val., palengvėle ore besisukinėjant ir krentant žemėn baltom puriom snieguolėm, visai panašiai kaip Kalėdų naktį būdavo mūsų mylimoje Lietuvoje.

Štai ir vėl Kalėdų šventės, o mes AUGŠTAIČIŲ skyriaus savanoriai-kūrėjai, kaip tie rudens šalnų ir žvarbaus vėjo žemėn nuplėšti ir purve mindomi lapai, štai jau trylika metų nuo tų mūsų atmintinų bendrų Kūčių, blaškomės vis dar svetimose padangėse.

Vėliava mūsų skyriui visai tokia pat, kaip LKSKS Centro Valdybos, su šūkiu DIEVE PADĖK TĖVYNĘ GINAM ir su vardiniu įrašu LKSKS AUGŠTAIČIŲ skyrius, užbaigta, pargabenta stovyklon, pašventinta, o vėliau jau ir šiapus Atlanto išsiųsta. Valdybos nariai man rašė, kad vėliavą šventino 1948 metų vasario 16-tą dieną, stovyklos klebonas kun. Vl. Kulvelis. Vėliavos krikšto tėvas buvo gen. M. Rėklaitis, o krikšto motina ponia Genienė. Augštaičių skyriaus nariams, sav.-kūrėjams besiskirstant į užjūrius, vienas skyriaus narys, išgabeno ją Kanadon, kur berods Toronte, mūsų broliai savanoriai-kūrėjai ir šiandieną, valstybinių švenčių progomis, prisimindami Tėvynę, ją tebegerbia.

O mes, kol gyvi būsime, turime visomis išgalėmis dirbti mūsų Tėvynės atvadavimo darbą. Būtų labai malonu, kad savanoriai kūrėjai dažniau ką beprisimindami iš savanoriško gyvenimo pasidalintų su kitais KARIO skiltyse. Kaip liūdna ir net skaudu matyti ir girdėti, kad savanoriai-kūrėjai, net diplomuoti ir bedirbą savanorių organizacijoje, visai neskaito KARIO, o paklausti tuo reikalu atsako: "KARYS, juk nėra joks oficiozas". Visi rašykime ir skaitykime jį, o tada jis ir bus mūsų oficiozas.

DURBĖ

. . . Sveikinu su labai naudingu darbu apie Durbę. Labai vykęs.

Dr. K. R. Jurgėla
Washington, D.C.

A. A. PLK. JURGIS BUTKUS

Šių metų spalių 30 d. staiga mirė dviejų Vyčių Kryžių kavalierius, buvęs Lietuvos kariuomenės plk. J. Butkus. Jis buvo ne eilinis žmogus, giliai tikintis katalikas, Šv. Vardo dr-jos narys ir nepaprastas karys, pasižymėjęs Nepriklausomybės kovose. Jis mirė sulaukęs 68 metų amžiaus.

Plk. Butkus gimė Gargždžuose, kur jo tėvas buvo Rusijos armijos pasienio karys. Vaikystės dienas jis praleido gimtojoje Žemaitijoje, vidurinį mokslą išėjo Panevėžio realinėje gimnazijoje dar prieš I Pas. karą, o karinį — Vilniaus Karo Mokykloje. I Pas. karo metu tarnavo Rusijos armijoje Tambovo pulke, kurio eilėse buvo Austro-Vengrijos fronte. 1918 m. jis grįžo į Lietuvą ir gruodžio 30d. įstojo savanoriu į 2 p. p. Pulke ėjo įvairias pareigas; kuopos vado, bataliono vado ir pulko vado pavaduotojo. Iš 2p.p. buvo perkeltas į 6 p.p. vado pareigoms.

Abiejuose pulkuose būdamas jis dalyvavo Lietuvos Nepriklausomybės kovose prieš bolševikus, bermontininkus ir lenkus. Kovose pasižymėjo kaip narsus, sumanus ir atkaklus karininkas ir buvo apdovanotas augščiausiu kariniu ordinu, net dviem Vyčio Kryžiais.

Kovoms pasibaigus ir taikos gyvenimui grįžus, plk. Butkus iš 6p.p. buvo perkeltas į II diviziją štabo viršininku. Po kurio laiko, dėl susidariusių aplinkybių, jis išėjo į atsargą savo prašymu.

Antrą kartą Lietuvą okupavus bolševikams jis, kaip ir daug lietuvių, pasitraukė į Vokietiją, kur stovyklose gyveno 1944-49 m. Stovyklose gyvendamas buvo labai tylus, kuklus, nesiveržė į jokius stovyklinius postus, gyveno eilinio tremtinio gyvenimą. Emigravęs 1950 m. į J. A.V. apsigyveno Čikagoje. Čia padirbęs fabrikuose darbininku, išsitarnavo nedidelę pensiją ir iš jos pragyveno.

Iš kuklumo jis nepriklausė jokioms organizacijoms, išskiriant Šv. Vardo d-ją ir todėl, pašarvotas Biliūno koplyčioje jis buvo labai menkai lankomas. Atseit, jį pamiršo ir jo buvę ginklo draugai, su kuriais jis buvo kartu kovojęs dėl tėvynės. Jei ne tos draugijos keletas paliegusių senelių, tai nebūtų buvę nei kam karsto nešti.

Lapkričio 2 d. a.a. Butkaus kūnas bažnytinėmis apeigomis, kurios įvyko Nekalto Prasidėjimo bažnyčioje, buvo nulydėtas skurdaus artimųjų būrelio į Šv. Kazimiero kapines, kur jis buvo palaidotas.

Pov. Dirkis

A. A. KPT. LIUDAS KREIVYS

Lietuvos kariuomenės kapitonas, (tarnavęs 7p.p.) teisininkas Liudas Kreivys gimė 1898 m. rugpiūčio 28 d. Kretingoje. Mirė 1960 m. spalio 22 d. Pineberge, Vokietijoje. Palaidotas Pinebergo miesto kapinėse.

Hamburge leidžiamame lietuvių laikraštėlyje apie jį rašoma: "Velionis buvo ramaus būdo, giedrios nuotaikos, jautrios sielos, didelio takto ir gerų norų žmogus. Dalyvavo lietuviškame gyvenime. Įvairių lietuviškų susirinkimų bei pobūvių metu mielai skambindavo pianinu ir vadovavo lietuviškai dainai. Velionis gyveno labai kukliai ir paskutiniais metais buvo net vienišas. Skaitė, rašė, drožinėjo. Mėgo lankyti kapines ir mūsų mirusių tautiečių kapus tvarkyti".

KARIUOMENĖS UGNIAGESIAI

1960 m. lapkričio mėn. 26 dieną ramovėnai Philadelphijoje buvo surengę Kariuomenės Šventės minėjimą, kuriame pagrindiniu kalbėtoju buvo iš New Yorko atvykęs pulkininkas Šlepetys. Prelegentas savo įdomioje ir turiningoje paskaitoje pabrėžė, tarp kitko, kad mūsų Nepriklausomos Lietuvos kariuomenė buvo ne tik mūsų krašto gynėja, bet ir jaunų vyrų auklėtoja, ir kad dažni buvo atsitikimai, jog į kariuomenę atėję naujokais mažaraščiai vyrai iš jos išeidavo gerai raštingi. Aš čia norėčiau gerbiamojo pulkininko mintį bent kiek praplėsti ir patikslinti šia prasme: vyrai dažnai baigdavo tarnybą kariuomenėje ne tik gerai raštingi, bet ir įsigiję vertingas specialybes, kaip šoferio, įvairių sričių mechaniko, staliaus, telefonisto, kalvio, šaltkalvio ir pan., kurios neretais atvejais duodavo tam vyrui galimybę tvirtai ir gerai įsitaisyti civiliniame gyvenime.

Net tokia palyginamai siaura sritis kaip ugniagesyba taipogi nebuvo svetima mūsų kariuomenei. Pirmoji karo gaisrininkų komanda buvo suformuota 1921 m. kaip atskira kuopa prie Auto Bataliono. Jos sudėtis buvo; 2 karininkai, 6 šoferiai — motoristai, 1 viršila ir 33 puskarininkiai bei eiliniai. Toji komanda buvo pirmoji Lietuvoje pilnai motorizuota ugniagesių komanda; jos oficialus už davinys buvo kariuomenės pastatų bei kito turto priešgaisrinė apsauga, bet faktinai tuo nebuvo apsiribota, ir komanda dažnai padėdavo Kauno miesto civiliniams ugniagesiams gesinti didesnius gaisrus mieste. 1924 metais toji komanda buvo išformuota ir kareiviai paleisti į atsargą. Kiek man žinoma, daugelis jų, grįžę namo, ugniagesybos darbą tęsė ir toliau, įstodami į jau veikiančias civilines ugniagesių draugijas, o ten, kur jų nebuvo, steigdami naujas ugniagesių organizacijas.

Ugniagesyba kariuomenėje tuo tačiau nepasibaigė, o tik įgavo kiek kitokias formas, būtent: majoro A. Ružancovo pastangomis visuose kariuomenės daliniuose buvo suformuoti ugniagesių būriai; jų kadrams paruošti buvo pravesta eilė kursų, pirmiau karininkams, o vėliau ir puskarininkiams. Tie būriai palaipsniui buvo aprūpinami kilnojamais motorosiurbliais, ir reikalingais kiekiais žarnų bei kitokių būtinų įrankių. Tarnaujantieji tuose būriuose vyrai buvo apmokomi ugniagesybos teorijos, o praktiką įsigydavo dalyvaudami kartu su civilinių ugniagesių komandomis didesnių gaisrų gesinime. Taip, pavyzdžiui, Kauno Valstybės Teatro gaisro gesinime dalyvavo visos Kauno įgulos dalinių ugniagesiai su savo įrankiais. Šančiuose degant Šmidto fabriko pastatams — šis gaisras užtruko net tris paras — Šančių ir Panemunės įgulų kariai—ugniagesiai uoliai dalyvavo gesinime, etc.

Kariuomenės dalinių ugniagesių būriuose pereinamasis sąstatas keisdavosi šia tvarka: pėstininkų daliniuose — kas dveji metai, o inžinerijos daliniuose — kas treji metai. Ugniagesybos apmokyti vyrai, atitarnavę kariuomenėje, nešdavo įsigytas žinias į visus Lietuvos kampus, taip kad pastaraisiais, prieš antrąjį Pasaulinį karą, metais, buvo galima sakyti, kad Lietuvoje nebuvo ne tik miesto ar miestelio, bet ir didesnio kaimo, kuriame atsargos karių — ugniagesių pastangomis nebūtų buvę susiformavusios ar tai šaulių, ar civilinės ugniagesių organizacijos, kas, žinoma, žymiai sumažino gaisrų nuostolius visoje Lietuvoje.

Tad, kaip matome, ir toje srityje mūsų Nepriklausomos Lietuvos kariuomenė buvo naudinga kraštui ir tautai.

L. Paulauskas

Kaina
2 15 c

PASAULIO ŠACHMATŲ OLIMPIADA

Edw. Šulaitis

Leipcige jau užsibaigė XIV-ji pasaulio šachmatų olimpiada, kurioje varžėsi 40 valstybių. Kaip ir buvo laukta, meisterio vardą laimėjo Sov. Sąjunga, o antroje vietoje liko JAV komanda.

Pradžioje komandos rungėsi keturiuose pogrupiuose iš kurių 3 pirmosios žaidė finalinėje grupėje dėl meisterio vardo. Sekančios trys pogrupių komandos pateko į finalinę B grupę, kurioje kovojo dėl 13-24 vietų, o likusios 17 komandų įėjo į finalinę C grupę.

Pirmame pogrupyje pirmąsias tris vietas nugriebė ir į finalo A grupę pateko: Bulgarija — 27 tašk., Jugoslavija 26 ir R. Vokietija 25 tašk.; II pogrupyje: Sov. Sąjunga 32 tašk. Argentina 25 tašk., Olandija 23 tašk. III pogrupyje: Anglija ir Čekoslovakija po 28 tašk., Vengrija 27 tašk., IV pogrupyje: JAV 29 tašk., V. Vokietija 25.5 tašk., rumunija 24 tašk.

Geriausiai čia pasirodė Sov. Sąjungos šachmatininkai (visi didmeisteriai), kurie nepralaimėjo nė vienų rungtynių: 28 partijas jie laimėjo ir 8 baigė lygiomis. T. Petrosianas pelnė 6 taškus (iš 6 galimų), o M. Botvinikas, P. Keresas ir V. Smyslovas — 5,5 taško. Kiek sunkiau ėjosi pasaulio meisteriui M. Taliui ir Sov. Sąjungos meisteriui V. Korčnojui.

Finalinėje (A) grupėje įtempta kova ėjo tarp JAV ir Sov. Sąjungos, kuri faktinai turėjo nulemti čempijono vardą. Iki šioliai abi komandos meisterio titulu buvo pasipuošusios po 4 kartus, todėl kiekvieni stengėsi laimėti. Tačiau šį kartą amerikiečiams nepavyko ir jie supasavo rusams nors ir minimaliniu rezultatu—1,5:1,5. Trys partijos (Fischerio - Talio, Lombardy - Botviniko, Byrne-Korčnojaus) baigėsi lygiomis, o rusas Smyslovas sudorojo amerikietį Bisguier. Jeigu pas JAV būtų žaidęs didmeisteris Reshevskis, pasekmė gal būtų pakrypusi amerikiečių naudai, tačiau dabar JAV teko sutikti su pralaimėjimu.

Baigmėje Sov. Sąjunga surinko 34 taškus (iš 44 galimų) ir tokiu būdu penktu kartu pasipuošė nugalėtojo vardu. Amerikiečiai sugriebė 29, Jugoslavija 27, Vengrija 22,5, Čekoslovakija 21,5, Bulgarija 21, Argentina 20,5, V. Vokietija 19,5, R. Vokietija 19, Olandija 17, Rumunija ir Anglija po 16.5 taško.

JAV komandą sudarė šie šachmatininkai: E. Fisher, W. Lombardy, R. Byrne, Bisquier, Weinstein, Rossolimo (paskutiniai du buvo atsarginiais). Vienas iš komandos narių pasaulio jaunių meisteris W. Lombardy, galimas daiktas, tokio mąsto varžybose žaidė paskutini kartą, nes jis yra užsimojęs studijuoti kunigų seminarijoje.

Prieš prasidedant šachmatų varžyboms, Leipcige įvyko tarptautinės šachmatų federacijos (FIDE) kongresas, kuriame dalyvavo 40 valstybių atstovai. Čia buvo nutarta sekančius kongresus ruošti Sofijoje (1961 m.) ir Tunise (1962 m.). Kongresas pavedė Sov. Sąjungos šachmatų federacijai surengti (1961 kovo-balandžio mėn.) mačą dėl pasaulio čempiono vardo tarp M. Botviniko ir M. Talio.

LIŪDNIAUSIAS 1960 METŲ ĮVYKIS

Metai prabėgo ir kai pasižiūri atgal, tai tų metų bėgyje liūdniausias įvykis (mano asmeniška nuomonė) atsitiko Kanadoje; tai New Brunswik Universiteto (Fredericton m.) kanclerio Mr. Beaverbrook pravestas nutarimas suteikti "garbės daktaro" diplomą tautų žudikui Nikitai Chruščiovui. Visiškai neabejoju, kad tas požymis jam buvo suteiktas už klasišką religijų persekiojimą ir krikščioniškų tautų esančių anapus geležinės uždangos žudymą. Tai vienintėlis jo gyvenimo nuopelnas, nes kitokios rūšies nuopelnų jo gyvenime nerasite.

Mes visi gerai žinome kieno pastangomis ir triūsu gimė komunizmas, taipogi žinome koki uždaviniai jam pavesta. Komunizmo gimdytojai gali būti ramūs, jų kūdikis darbuojasi pavyzdingai.

Minėdami šį įvykį mes negalime būti šališki ir privalome pakelti savo balsą prieš padarytą skriaudą Josifui Stalinui ir Adolfui Hitleriui, nes šie du žmogžudžiai turi teipogi nemažų nuopelnų. Be jokios abejonės, Josifas šioje srityje yra trigubai daugiau nusipelnęs ir už Nikitą. Gal atsiras nors ir pavėluotai kokio nors angliško universiteto kancleris, kuris įvertins jo nuopelnus ir apdovanos "garbės daktaro" diplomu nors ir po mirties. Kitų tautų akademikai prie tokio "humanizmo" dar nėra priaugę — perblozni.

Daug blogesni reikalai yra su Adolfu. Tasai sutvėrimas padarė didelę klaidą, bežudydamas krikščioniškas tautas, per apsirikimą, išžudė (kaip skelbiama) virš "6 milijonus" žydų. Tai jau yra baisus prasikaltimas prieš visus XX amžiaus žmoniškumo principus. Vargu beatsiras kokio nors universiteto kancleris, kuris išdrįs tokį įvykį atžymėti garbės daktaro diplomu.

Remiantis XX amžiuje įsigalėjusia tradicija, žudyti krikščioniškas tautas yra galima, jos tam yra ir sutvertos ir tai yra užskaitoma į nuopelnus; bet žudyti žydų tautą yra baisus ir nepateisinamas prasikaltimas, visokiausiomis priemonėmis smerktinas. Kaip matome, žmonijos moralė nupuolė labai žemai, žemiau nei buvo prieš 2 tūkstančius metų; gali būti kad ir "masoniško dievo" — kapitalo išlaikoma spauda šį amžių vadindama "humanizmo" amžiumi — neklysta. Aš esu atsilikęs ir nepažangus žmogus; man išrodo, kad negalima žudyti nei žydo nei edomito. **L. J. B.**

Savo knygoje Money and its True Function, F.R. Burch, tarp kitko pareiškia;

"Kol savo skelbiamą mokslą Jėzus ribojo tik moralės ir teisingumo sritimi, Jo niekas nelietė. Bet kai tik Jis pradėjo pulti tada įsigalėjusią ekonominę sistemą, išvijo iš maldos namų nuošimčių lupikus, ir kai išvartė pinigų keitėjų (tų laikų bankininkų) stalus, tada Jis buvo pasmerktas. Sekančią dieną Jis buvo tardomas, antrą — išduotas, trečią — nuteistas ir ketvirtą dieną nukryžiuotas."

*

Komunizmo šaknys glūdi ne Maskvoje, bet New Yorke. (prof. J. Beaty, The Iron Curtain Over America).

*

Šiaurinio Atlanto kabelis, kuriuo kasdien į Pantagoną ir iš jo yra šiunčiamos slaptos žinios, dabar yra aptarnaujamas American Communication Association organizacijos, kuri, ištiesų, yra komunistų dominuojama unija ir dėl to 1950 m. buvo išmesta iš C.I.O. organizacijos. (Iš atstovo W.M. Tuck, iš Virginios, pareiškimo). **A.M.**

PREMIJŲ FONDAS

Už geriausius straipsnius tilpusius KARYJE 1960 metais bus skiriamos premijos.

Primenama RAMOVĖS skyriams, jog kandidatus premijoms parenka: a) Skyriai, b) KARIO Redakcija ir c) Centro V-ba; lėšos sutelkiamos iš skyrių įnašų, Sąjungos narių įnašų ir aukų.

Parinktų kanddiatų pavardės ir jų straipsnių pavadinimai turi būti pranešti Premijų Komisijai (prie Centro V-bos) iki Vasario mėn. 1 dienos.

ATSKIRO NR. KAINA — 60¢

VIENYBĖ

Seniausias lietuvių laikraštis pasaulyje

Eina nuo 1886 metų

Ateinančiais metais švenčia savo Deimantinį Jubiliejų

Prenumerata 7 doleriai metams

VIENYBĖ

192 Highland Blvd., Brooklyn 7, N. Y.

Laisvoji Lietuva

Prenumerata:

Metams	$4.50
Pusei metų	$2.50.
Atsk. Nr.	10¢

Adresas:

911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL

SKAITYKITE

DIRVA ★★★ THE FIELD

nuo 1960 metų einančią tris kartus per savaitę • Turinčią visuose pasaulio kraštuose savo bendradarbius • Tai geriausiai informuotas ir lietuviško gyvenimo vaizdais iliustruotas laikraštis • Metams kaštuoja tik $10.00. Rašykite —

DIRVA

6907 Superior Ave., Cleveland 3, Ohio

KARIO LEIDINIAI

gaunami tiesiai iš KARIO Redakcijos, arba pas platintojus:

1. **H. Sienkievičius, KRYŽIUOČIAI**, istorinis romanas, 3 tomai, kiekvienas po $3.50 (Nuolatiniai "Kario" skaitytojai gauna visus tris tomus tiesiai iš "Kario" tik už $8.00).

2. **Prof. V. Biržiška, PRAEITIES PABIROS**, rinkinys straipsnių iš Lietuvos istorijos — $6.50 (stambi, iliustruota ir įrišta knyga)

3. **O. Urbonas, 1410 METŲ KARAS IR ŽALGIRIO MŪŠIS**. Studija su smulkiom mūšio schemom ir daugybe paveikslų — $3.00.

Phone PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION

SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill

DARBININKAS

VISŲ LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS

916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams	$6.00
Brooklyne	6.50
Užsienyje	6.50

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

L. BILERIS, % KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

*

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.

Turinkimui 8 spalio sale gauta
Komunezes šv. minėjimui 25 lapkričio sale gauta